

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عائله

رضاءالدين فخرالدين

(اؤفا ۱۳۲۱)

يورت و او اچنده عائله و جماعتلر آره سنده رعايه ايدرگه تيوشلى اولان، اسلام
ادبلىرىنى بيان ايدن كر كلى بر رساله در.

حاضرلايانېڭ روى اؤچۆن الله تعالى دان رحمت ديله يىڭر

فهرست

۳.....	مدخل
۸.....	مقصد (۱)؛ عائله و خاتون.....
۱۱.....	مقصد (۲)؛ خاتون و تربیه.....
۱۸.....	مقصد (۳)؛ بالا تربیه‌سی و خاتون.....
۲۵.....	مقصد (۴)؛ بخشی تربیه و یمان تربیه.....
۳۲.....	مقصد (۵)؛ عموما خاتون وظیفه‌سی.....
۴۲.....	مقصد (۶)؛ علم و خاتون.....
۵۰.....	مقصد (۷)؛ جمال و خاتون.....
۵۴.....	مقصد (۸)؛ آله‌حق خاتون.....
۶۰.....	مقصد (۹)؛ کفولک.....
۶۵.....	مقصد (۱۰)؛ باشد موافقت.....
۶۸.....	مقصد (۱۱)؛ طوی.....
۷۳.....	مقصد (۱۲)؛ زفاف.....
۷۶.....	مقصد (۱۳)؛ ازدواج و محبت.....
۸۱.....	مقصد (۱۴)؛ ایر وظیفه‌سی.....
۹۰.....	مقصد (۱۵)؛ طلاق و مفارقت.....
۹۶.....	مقصد (۱۶)؛ تعدد زوجات.....
۱۰۳.....	مقصد (۱۷)؛ آتا و آنا وظیفه‌سی.....
۱۱۰.....	مقصد (۱۸)؛ اولندرمکده آتا و آنا وظیفه‌سی.....
۱۱۴.....	مقصد (۱۹)؛ بالا وظیفه‌سی.....
۱۲۱.....	مقصد (۲۰)؛ کوزل معاشرت.....
۱۲۵.....	مقصد (۲۱)؛ عائله - دین - دنیا.....

مقصد (۲۲)؛ عائله و الفت.....۱۲۸

مقصد (۲۳)؛ خادمير، بالا قاراوچيلير، كورشيلير، دوستلر و زيارت.....۱۳۱

مدخل

اسلام شریعتنده، تزوج ایلمک (اولنمک- خاتون آلق ایرگه وارمق) ایله، جناب رسول الله علیه السلام حضرتلرندن امرلر صادر اولدیغی معلومدر.

تزوج ایسه کوب وقتده، دینک سلامتلیکنه، حیوانی قوت (شهوت) اورنسر صرف ایدماز سزلیکنه سبب اوله چغنده شبهه یوقدر. لکن، تزوج مسئله سنی، اسلام شریعتی اڭ بیوک شیلردن کوروب، عائله (او جماعتی) تشکیل ایتگی، مملکت تشکیل ایلمک قدر کرکلی حساب ایتدکندن، بو طوغروده بر چوق نظاملر قویمیشدر. عائله ایچون قویلمش نظاملری، کون الک بیلوب، وقتی بتدکنده عمل ایدنلر، کندی عائله لرینک ادبی و سیاسی حاللرینی، کورکام روشچه توزمش؛ و ایکنچی عبارتله، عائله دینلن کچکنه مملکتی اداره ایلمک یولنی تابمش اولورلر. بو سببدن، کوبی آزمی سوره چک عمرلری، حتی مشقت ایچنده اولدیغی حالدده راحت کیچر، صابانولی اولان ساعتلری ده برکاتلی اولور.

عائله تشکیل ایتک حقنده اولان ادبلی بیلیمک، و معیشتلری ده آڭا تطبیق ایلمک یولنی دوشمک - بزاهل اسلام ایچون - اڭ مهم بر اشدرد.

زیرا عائله احوالی تووزک اولمادیغی، و تربیه اصولنه بناء ایدلمادکی حالده، نه
 قدر بیوک اولسه اولسون، هیچ بر ملت، دنیا ده یاشامز. ملتلك شرفلرینی عالی
 ایده چک شی، میلیونلر ایله عد ایدیلن عسکرلر، دنیا زورلغنده اولان پاراخودلر،
 اولمای، بلکه پک آز وقتده کوز صالمقده اولدیغمز، و یا که هیچ بر زمان
 اعتبارمزه آلمادیغمز «عائله» لردر. عائله، نظامسز اولور، یا که اولدیغی نظامی
 بوزولنور ایسه، یمان اثری بتون ملته سرایت ایدر، و شول سببدن فضیلت یرینه
 رذالت، ترقی اورنینه ده تدنی، نیگز قورر. اگر ده بر ملته معاذ الله بویله حال
 کلور ایسه، او ملت تکابینک، اڭ صوڭ کاغدی آپلش اوله چقدر.
 معرفتلی ملتلر، فائدهلی صنعتلره ایکی ال ایله صارلدقلری حالده، بزلرده اڭ
 ضرور هنرلره اولسون اعتبار ایدلمادکی؛ روسلرک ادیبلری، کندلی ملتلرینی،
 ایسرتکچ ایچمکدن و اووش اوینامقدن منع ایتک طوغروسنده، صویه غرق
 اولش بالاسینی قوتقارر ایچون طرشمقده اولان آتا کچی غیرت ایتدکلی
 حالده، بزلرده کوب ادیبلرک بو حاله حتی کندیلری مبتلا اولدقلری؛ مدنیلی
 قوملرده اڭ عادی کیمسه لرک خانه لری، تربیه و تحصین اخلاق درسلی

ویرله چک درسئانه لر اولدیغی حالده، یزلرده اول صفده طوران معتبر فامیلیه لر،
 مدنیق، مدنی قوملرک ظاهرلرینه (کیوم و طورمشلرینه) ایارمکدن باشقه شی
 دکل بیلوب، مایمون کبی تقلید ایتمکلی؛ بالالر، چن علملره صوصاب
 طوردقلری حالده، کوب مدرسلرک درسلی سفسطه دن غیری نرسه
 اولمادیغی، دین کرکلرینی صورمغه، عواملرمز کشی تابمادقلری حالده،
 ملالرمز، مجلسلرنده باش بوگوب بوش طوردقلری، و یا که لقلقه سویلب
 اوطوردقلری؛ عبادت خانه لرمز ویران یاتدقلری حالده، سفاهت خانه لرمز هر
 قوملرنکیدن آرتق معمور اولدقلری، طول قالمش خاتونلره، قارتلقده عاجز
 اولمش ضعیفلره، اورون حاضرملک، آتا و آتادن یتیم قالمش بالالره هنر
 اوگردملک ایچون، بالالر غیرتی قدر اولسون بر غیرت ایدلمادکی، و ایشک آچوب
 طوروچیلره (بوابلره) ویرله چک قدر بر آقچه ویرلمادکی حالده، معصوم
 یگلرمزی آولامقده، و حمیت شریفه لری اوترمکه اولان فاحشه لره بویله
 آقچه لر احسان ایدلکی؛ و غیری بو کبی فنالقلرمزک سببی نه در؟!... بو سؤاله

ویرله چک جواب: «بونلرک سببی، عائله مز احوالی بوزوق اولدیغیدر» دیمکدن عبارت اولور.

عائله احوالی توزتمک، و یا که توزوک حالنده دوام ایتدرمک، اڭ کرکلی بر اش اولدیغیندن دنیانڭ اڭ بیوک فیلسوفلری، و هر ملتڭ شهرتلی عالملری، عمرلرینڭ قیمتلی ساعتلرینی، بو خصوصه صرف ایدرک پکرمشله و پکرمکده لر در.

عائله لری اصلاح ایتک یولنی، و تربیه اصولنی، بیان ایدن کتّاب، هر نه قدر حسابسز کوب ایسه ده، بوڭا اولان احتیاج ده، قلمله یازوب بیلدرمک، ممکن دکل درجه ده قوتلیدر. شویله که هر جان باشنه بر رساله یازلنور ایسه، کینه کوب کورلماز.

عائله اصلاحی حقنده یازیلن رساله لردن کوبلرینی او قودیغم کبی، عالی فکری عالم قلمندن توکلش اینجولردن کوچم ایرشدکی قدرنی چوپلش ایدم. کتّاب یازمق بابنده هر نه قدر قصورلغم چیکسز ایسه ده، سلفله اثرینی خلفله قالدرمقده واسطه اولمقلغم امیدیه اوشبو رساله یی یازمیه شروع ایتدم. علم و

عمل عاشقلىرى، شايد اوقومق زحمتينه برابر اوله چق قدر فائده هم آله بيلورلر، ديه
ظن ايلدم.

مقصد (۱)؛ عائلہ و خاتون

اير ايله خاتونك مشروع صورتده برگه جيولمقلردن، يعنى قلب و قالب ايله بر، اولمقلردن عائله تشكىل اولنور. اير كندسيچون بر خاتون انتخاب ايتمكله، دنياده اولان تركلكنده، شادلق و قايعوسنده، بر ايدش؛ و ايكنچى عبارتله هر بر آق و قاره كونلرنده صغناچق، و تسليه لريله جاني راحتلندرهچك بر سردش تابمش اولور. خاتون، آدم بالاسنده اولان خلقلرنى كوزللندركه سبب اولوچى و قاتيغ كوگللرنى يوشادوچى، و انسانلرك الفت ايدولرينه باعث، بلكه انسانلرى، جانوار دكل انسان ايدوچى، بر قوتدر. زيرا، دوستلق و ياقنلق كې شيلر، نه قدر محكم اولسه لرده اولسونلر، عائله تشكىل ايلهك قدرتلى اولماز.

بناء عليه، خاتون خادمه دكل، بلكه عائله در، بو سوزده مبالغه وار ظن اولماسون! چونكه ايرلر عائله نك رئيسلرى اولديغى حالده، خاتونلر، رئيس تصرفنده اولان عائله نك اصل ركلرى و خانه نك مديره لرى اولورلر. بو تقديرچه آنلره، عائله ديمك جائز اولور. بيوك بر ذاتك ديدكنه كوره: خاتون اداره سنده اولميان اوه، او ديمك درست اولماز، و خاتون اداره سنده اولميان بر اوده

اوپورانلره ده عائله دینلماز. خاتون، -صالحه اولقی شرطیله- دنیا و آخرتک سعادتنه برنچی سبب اولدیغی کبی هر تورلی راحت ده آنک الله امانت ایدلمشدر.

ایزگی خاتون، بتمای طورغان خزینه اولدیغی کبی بو دنیا سفرنده ایرینه یولداش، مشقتلرده تسلیه ویره جک یوانچ، آغرقلرده تایانچ، اولور. ایزگی خاتون، ایرنیک مالی حفظ ایدر، ایرنیک باشنه کلن حسرتلری سوندرمیه کوچی یتشماذکی تقدیرده غیرتلی بر عسکر کبی، ایرینی یواندرمق طوغروسنده جمله قدرتنی صرف ایدر، کوب وقت اولور، بعض نرسه لر ده اقتصاد (طغزلق) ایدوب، هیچ کیمه سیزدرمای، کوبی آزمی مال جیارده، اک حاجت بر وقتده ایرینه چقاروب ویروب شادلاندر.

خاتون، عائله نیک رکنی دیمش ایدک. اگرده عائله پاراخود اوخشادلسه، شبهه سز، خاتون، پاراخودک قویرغنه اوخشار. دنیا زورلغنده اولان پاراخودلر، سیرلرنده، قویرق حرکتنه ایاردکلری کبی مملکت مثالنده اولان عائله لرده عائله ایچنده اولان خاتون حرکتنه تابع اوله چقلردر. لکن پاراخود قویرغی، قوماندان

(باشلق) فرماننه كوره هرگندكى حالده، خاتون، يالڭۇر كنديسنڭ تربيه سىنه
مناسب وجهله حركت ايدىچىدۇر. كوز اوڭىزده اولان ملتلىك احوالى، خاتونلار
احوالى ايله هر وقتتە مناسب اولدىغى، اوشبو دعوانىڭ درست ايدىكى اثبات
ايدۇر. مثلاً خاتونلار تربيهلى اولان ملت، تربيهلى؛ خاتونلار تربيهسىز اولان
ملت، تربيهسىز؛ خاتونلار طرشوچان و ادارهلى اولان ملت، باي؛ خاتونلار
يالقاو يا كە اسراف ايدوچان ملت، فقير؛ اولمىقىدۇر.

مقصد (۲)؛ خاتون و تربیه

عائله‌نځ اصل رکنی خاتون دیمیشدک. بو حکم اڅ طوغری بر حکم اولسه کرک. زیرا انسانلر، خلق و تربیه خصوصنده خاتونلردن باشقه بر کیمه تابع اولمازلر. آره‌لرنده، بیوک مکتبلرده، و عالی فکری آدملر حضورنده تحصیل ایدنلر اوله‌بیلور، لکن بونلر هم آنالردن آلمش تربیه اوزرینه یاشارلر، و بو تربیه‌نی صوڭ کونلرینه قدر صاقلارلر. بو سبب ایچون در که حرمتلو فیلسوفلردن بری: «انسانلر، هر وقت، خاتونلر استدیگی کبی اوله‌چقلردر؛ اگر ده بیوک و فضیلتی آدملره احتیاجکړ اولورسه خاتونلره بیوکلیک و فضیلت اوگردکړ!» دیمشدر. حقیقت آلتونله یازمیه لائق و طوغری بر سوز در! ...

زیرا تربیه‌لی خاتون، آتا و آناسنی، ایر هم بالاسنی، الحاصل بتون عائله خلقنی، و عائله‌یه مناسبتلی اولان دوست و کورشیلری، اوشنداق اولورسه خادم و خادمه‌لری، تربیه و حسن خلقیله ممنون ایدر. کندیسی ده بختلو اوله‌رق عمر سورر، اما تربیه‌سز خاتون بونڭ عکسنچه آتا و آناسنی، زوج و بالاسنی عالم مسخره‌سنه قالددر، کندیسی ده بختسز اوله‌رق یاشار، بالالرینی تربیه‌سز

قالدروب عمرلرینی برباد قیلور، قزلق و آنالق کبی دنیا و آخرت نعمتلرندن
حصه آلمای محروم قالور.

بر انسان نه قدر بای و نه قدر مرتبه صاحبی اولسه ده اولسون، تربیه لی خاتونی
اولماز ایسه بختلی دکدر. زیرا بخت عائله سی ایچنده راحت عمر ایتکدن عبارت
اولوب، عائله ایچنده راحت کورمیان بر انسان، عائله طشنده راحت
کوره ییلماز.

اوشبو سبب ایچون خاتونلرک تربیه لو اولقلری اڭ ضرور بر شیء اولوب، بونڭ
فائده سی هم بتون ملته عائد اوله چقدر. لکن خاتونلر ایچون لازم اولان علم و
ضرور اولان تربیه نه شیدر؟ ... هیچ شبهه یوقدر که، خاتونلر ایچون لازم
اولان علم و تربیه دن مراد کندی وظیفه لرینی بیلک و فضیلت اوگرئمک، و
صوگره بونلر ایله گوزل صورتده عمل ایتک، دیمک اولور. انسانلری بختلی
ایده چک شیء، یالکز علم اولمای، بلکه علم ایله برلکده اولان فضیلتدر. فضیلت
ایسه، حسن خلق دیمک اولور. بو تقدیرچه آدملری مسعود ایده چک شیء
کندی وظیفه سنی بیلک، و بیلدکنی حسن خلق اوزرنده اداء ایله کدر.

فضیلت، یعنی حسن خلق اولمادیغنده، علم یغاچی یمش ویرمادکی هر کیمه معلومدر. انسانلرک سعادتلری تربیه به باغلی اولوب، تربیه ده خاتونلر النده اولدیغندن عموماً ملتى تربیه لی ایتمک و حسن خلق صاحبلى ایلک؛ خاتونلره تربیه ویرمیه، و بوندن اوستون، لازم تربیه یی بالالرینه ویره بیله چک قدر اولان مرتبه یه کتورمک حاجتلى اولور.

اگرده خاتونلر آره سنده تربیه و علم شایع اولور ایسه، برنجی مقصدمز اولان تربیه و حسن اخلاق، بالالره انتقال ایدر، و سرعت عجبیه اوزرنده، قوم قبیله، ملت آره سنه منتشر اولور. و آزر زمان مدتنده محکم تامرلنور.

بتون آدم بالاسنه برنجی درجه معلمه لکنی ایدن هم اڭ اهمیتلى شیلر حقنده معلمه لک ایدن ذاتلرک علم و تربیه دن محروم قالمقلىنی درست کورمک، بیگلر ایله انسانلری یوکللاب واره چق بر پاراخودی صوقر و جاهل بر آدم ذمه سنه امانت ایدرک سفره چقارمق کبیدر! ... خاتونلرک تربیه سی بو درجه ده لازم ایکن بزلرده بو خصوصه همیشه اهمیت ویر آلامشدر. خاتونلری تربیه ایدوب، و آنلر واسطه سیله بتون قوم قبیله یه حسن خلق و فضیلت اورلقى ساچمک

فکری، دنیانک هر طرفنده میدان آدیغی حالده، بزلرده بعض ذاتلر طرفندن خاتونلره علم اوگرتمک بوزوقلغه سبب اوله چق دیه بر باطل اعتقاد نشر ایدلمه سی تأسفی حالردندره. علمی ایرلردن بعض وقتلرده قباحتر هم ده الوغ قباحتر صادر اولور، حالبوکه بونلر حقنده، عالم اولدقلری ایچون بویله قباحتی اجرا ایتدیلر دینلماز، شول قبیلدن، علمی خاتونلردن هم بوزوقلق صادر اولدیغنده، بوزوقلقلرینه سبب، علملری اولدی دیمک هم درست اولمازسه کرک. بوزوقلقلره سبب، کرک ایرده، کرک خاتونده اولسون علم و فضیلت اولمای، بلکه علم و فضیلتک یوقلغیدر. و مع ذلک بعض وقتده نادر اولسه ده، علمی کیمسه لردن هم قباحث صادر اولور. چونکه بو عالمده اولان سببلر، عقللری حیران ایده چک درجه ده مختلف اولوب اکثری جناب اللهک کندیینه خاص اولان سرلردندر.

خاتونلره علم اوقوتق ضررلی، دیمک تمام حقسر سوز اولوب، انسانلرک نصفندن عبارت اولان، بوزیرک و هر نرسه یه قابیلیتلی بنده لری علمدن بهره سر قالدرمیه، و آنک سببندن عموما آدم بالاسنی تربیه دن محروم ایلیمه سبب اولور.

بالالرينه تربيه ويره پيلييان و حسن اخلاق اوگرده آلميان خاتوندن فائده كورلمدكي شويله طورسون، قان آغلاده چق درجه ده ضرر كورلور. زيرا بو كبي خاتونلر ملت ايچنده، طاعون ميقرولبرندن ضررلى اولان انسانلر، يتشدرمكه اولورلر.

تربيه سزلك ايسه، آيرم بر تعليمه حاجتلى اولماي، بلکه تربيه ايدلمادكندن ميدانه كلور. واىكنچى عبارتله بالايه گوزل تربيه ويرمك، عين تربيه سزلك اوگرتمك اولور. اش بونكله ده قالماز. بلکه تربيه سز اولان خاتونلر بالالرينه تربيه ويرمك اقتدارندن محروم اولدقارينه باقماي، طب علمندن محروم اولدقارى حالده، طبابت ايدن كيمسه لر مثالنده، اداره لرنده اولان بالالرين طبيعى حاللرنده طوتماي، تربيه ايله ك صفتيله الٲ بيوك تربيه سزلكره سبب اوله چق فساد اخلاق درسلى ويرلر. معاذ الله بو كبي بالالر بر وقتده اصلاح قبول ايتيه چك درجه ده بوزلمش اوله رق يتشورلر. طبيعى حاللرنده قالمش بالالري، گوزل مكتبلر و حسن خلقلى معلملر واسطه سيله اصلاح ايتمك قولاي اولور، لكن تربيه سز خاتونلردن تربيه آلمش بالالري اصلاح ايله ك مشكلدر. زيرا آنان آلمش تربيه سنى، بالا، عمرى بار نچه ترك ايده آلايدر. تربيه سز خاتونلر

قوچاغنده ترييه نئمش بالالار، حتی مکتبه کروب علم تحصیل ایتدکلری حالده، طبیعتلری بوزلدیغی سببلی علملرینی ده فنا شیلره آلت ایدرلر. بعض کیمسه لر کورلور که بالاسنڭ اولگی ایله مالنڭ تلفی آره سنده اختیار ویرلسه، بتون دنیاسنی فدا ایدوب، بالاسنڭ سلامتکنی صاتون آلمیه حاضر اولور. اش بویله اولدیغی حالده، اولدن خطرلی بر قورقنچندن خلاص ایلهک طوغروسنده لازم درجه ده، طرشماز.

بر بالانڭ، دیننده اعتبارسز، آتا و آتاسنه اوصال معامله ایدوچی، اولماسی و معیشتنی بوزوق خلق اوزرینه بنا ایله سی اولدن قورقنچ ایدکنده هیچ کمڭ نزاعسی اولمازسه کرک. کندیسنه خیرلی خلف یتشدروب، عاجز قالدیغی صوڭ عمرلرنده، آنڭ شفقتی کولکه سنده راحت عمر کیچرمک نیتیه، آسراب اوسدرمش بالاسندن، اوصال معامله کورمکده اولان آتا و آنا ایچون بالالرینڭ دنیاده یاشامه سنده نه کبی فائده اولور؟ ... کاشکه بویله بالالرم هیچ اولمازسه ایدی، کاشکه تزوج ایلممش اوله ایدم، کاشکه دنیایه کلیمه ایدم، دیه حسرت چیکمکده اولان آتا و آنالر، بو دنیاده آزمیدر؟ ... حالبوکه بویله حسرتلره کوب

وقتده آتا و آنالر، کندیلری سبب اولمقده لر دره یعنی تربیه ویرله چک بر وقتده، بالالرینه لازم تربیه ویرمای، مساهله ایتدکلی، بویله شیلره باعث اولور. اش بویله اولور ایسه، خاتونلره تربیه ویرمک، اڭ لازم شیلردن اولوب، ذره قدر اهمال ایلمک مناسب اولماز. خاتونلرڭ زینتلی؛ اینجولری، قطیفه کمزوللری، یفاک کولمکلی، آلتون بیله زکلی دکل، بلکه تربیه لریدر.

مقصد (۳)؛ بالا تربیه سی و خاتون

آنا اولمق بیوک بر نعمت و نظیری اولمیان بر شرف ایدکنده شهبه یوقدره. فقط بویله شرافته مستحق اولانلر، آنالق وظیفه سنی، و خاتونلق خدمتلیرینی یرینه کتورنلره عائد اولور. کندیسنگ دین کرکلرینی بیلک، بالا تربیه ایتک اصولیله آشنا اولمق، بر قدر اولسه ده اوقومق و یازمق اوگرنگک، خاتونلر ایچون بیلنمه سی لازم اولان صنعتلری، خانه هم منزل اداره ایلهک اصولنی کورکام و بوزوق خلقلر نه لر ایدکنی آکلامق خاتونلرک وظیفه لرندندر. خاتونلرک علامه اولملری یا که دعوا ویکلی خدمتنده اولنلق و مهندسلک ایتملری و یا که اوقه چوقلره کوملنوب، یفاک و حریرلره چوموب، آش و ضیافتلره یوروب وقت اوترمکلری -تابع اولدیغمز شریف دینمز موجبچه- مطلوب اولمای، بلکه کندیلرینه امانت ایدلمش بالالری -چونکه بالالر آنالر قولنده قیمتی امنلردر- و کندیلرینه خاص اولان خدمتلیری، قصورسز اداء ایلمکلری لازم اوله چقدردر.

بالا تربیه سی، حفظ صحت، علم اخلاق، علم روح و شریعت قاعده لرندن کوب شیلر بیلیمیه و بیوک تجربه لره حاجتلی اولدیغندن، قسقهلق اوزرنده

اولسه‌ده، بو شیلرده بر قدر معلوماتی اولمق؛ و معلوماتنی ده همیشه آرتدرمق طوغروسنده طرشمق خاتونلره عائد بر وظیفه در. وقتلی ایزمک، وقتلی یقولاتمق، حاجت وقتنده یووندرمق، کیوملرینی پاک طوتمق و نظیف صورتده آسرامق، و گوزل خلقلره عادتلدنرمک، آیاغنه باصوب یورمیه و سویلشمیه باشلادیغنده آیرم دقت ایلهک لازم اولور. بالالره ادب اوگرتمک، کرک ایدکنده نزاع یوق ایسه‌ده، لکن بو خدمتک بیوک قسمی -تکرار سویلدکمزه کوره- آنالره عائد اولوب، شونک ایچون بو طوغروده دستور العمل اوله‌چق شیرلی هم پیلهک تیوش اولور.

بالایی تربیه ایتمک، قاره کوکلیلک و قاتیغلق ایله دگل بلکه حلم، صبر، شفقت، بصیرت، اوزرنده اولمیلدر. بوندن ایسه بالانی تزگنسز حیوان کبی کندی حالنه قویمق لازم اوله‌چق آکلاشله‌اسون! کندیسنه ضرر ایله فائده‌یی تمیز ایتمیان بو یاش مخلوق نظارتسز طوتمق الوغ خطاقدیر. بلکه قاتیغلق ایله یومشاقلق اورتاسنده اولان (عدالت) یولی اوزرنده تربیه ایلهک کرک اولور.

عدالت اولچاوی: آناسی طرفندن ویرلن فرمانلری جزاء و شلته دن قورقوب دگل، بلکه بو حرمتلی حامیسنه اشانغقی کامل و سودکی یرنده اولدیغندن، یرینه کتورمکی، اولور. آتا و آتایه اطاعت، دینه حرمت ایتمکی، طوغمه و باشقه قارنداش قبیله یی، قوم و ملت ی سومکی، هر بر الوغ و کچوک کیمسه لرله لازمنجه معامله ده اولنغی، بالالرک قانلرینه سوت ایله برلکده سگدرمک، جمله شیدن مقدم تیوش اولور. بو کبی خدمت لرک کوبندن، گرچه آتا و ولیلرده بر طرفده قالمالزلر ایسه ده، برنجی درجه ده اولان مسئولیت، خاتونلر اوستونده اوله چقدر. بیوک بر ذات؛ «بر خاتونک عقلنی اوچمک اولدیغکز وقت، حمایه سنده اولان بالالرینه باقکز!...» دیپور ایمش. اورامده یوردکمز یا که بعض خانه لره واردیغمز وقت، فرشته لر کبی معصوم، و کوگلرمری تسخیر ایتمکده اولان تربیه لی بالالره اوچرامقده اولدیغمز کبی؛ تربیه سزلیرنی ده کورمکده یز. آه؛ بو صوغنی بالالر! کوگلرمری نه قدر حسرتلندر لرل! بونلرک بویله بدبخت اولمقلرینه، آنالرینک هم یمان تربیه لرینک اثری وارلغی خاطر مزه کلدکده حسرتلرمز دخی قوت کسب ایدر.

هر صورمش نرسه سنی، خصوصا آغلاب صورديغی وقتنده ويرمک، و بونڭ
 عکسنجه بالانڭ هيچ بر سوزينه قولاق صالماتق، افراط درجه ده سومک،
 عادت طشنده کنديسني مدح ايتمک، هر حرکت و هر معامله سني تحسين
 ايدوب طورمق، قيمتلی و زينتلی شيلر کيميه اوگرتمک (عادتلندرمک) و هر
 وقته لذتلی شيلر آشاتمق، بالانڭ خلقنی بوزمقده اڭ اثرلی سبيلدر.

يالقاولقى مکروه کوسترمک، اجتهاد و نشاطی کالت ديه اعتقاد ايتدرمک،
 کنديسندن الوغ اولانلره حرمت ايتکی، و کچوکله مرحمتلی اولمقی اوگرتمک؛
 کوکلرندن حسد، دشمنلق، تکبر، غيبت و يالان سويلمک، کبی بوزوقلق
 چوپلرینی چقاروب، آنلر يرينه محبة الله، ثبات، اقتصاد، عدالت، اورقلری
 ساچمک، بالانڭ گوزل خلقلی اولمه سنه سبب اولور. ساچمش شيلر، بر کون
 کلور البته اورلور، دکلمی!

خاتونلرڭ وظيفه لری بوو روشده معلوم شيلر اولديغی، و کوبلری ده بالالرينڭ
 گوزل و تربيه لی اولمه لرينی آرزو ايتدکلری حالده؛ اصول تربيه دن خبرسر
 اولدقلرندن، کوزلرينڭ نوری اولان بالالرينه اڭ يمان خلقلر تعليم ايدرلر.

چونکه تعلیم، بالالری جیوبده: «شویله اولوگڑا! بویله اوله گڑا!» دیمک کبی دیل ایله بیورمق و طیمقغه منحصر اولمای، بلکه تعلیم ایده چک کیمسه نڅ جمله حرکات و افعالی، قول آستنده اولانلره درس ویرمک حساب ایدلنور. بلکه فعل ایله اولان درسلردن کوبلری، دیل ایله اولاقچ درسره نسبتله دخی آرتق اثرلی اولور. اوشبونڅ ایچون بر خاتون، هر نه قدر دیلی ایله بالاسنه گوزل شیلر اوگردر ایسه ده، فعلی یمان اولور ایسه، یمان خلق اوگردوچی صانالنور. زیرا یاش بالالر، آتا و آناسندن کوردکلری شیلری همان تقلید ایدرلر، حتی که آتا و آنانڅ خلقلری بالالره بر طبیعت حکمنه کرر. بوزوق و عیب اشلری بالالر حضورنده بالالره بیلدروب اشلمک، عین آنلره مذکور اشلری اشلمیه اوگرتمک اولور. ایسروب آرباسنه یاطوب ده بالاسندن آت طوتدروب، بازاردان قایتوب کچلوچی آتا؛ هر نه قدر، جانسز آغاچ کبی حرکتسز قایتور ایسه ده، بالسنه: «ای باغرم! ای بالام! سن ده بنم کبی اسرتکچ ایچمکنی عادت ایله! بو دنیایه کیلوب ده اییدشلم آره سنده شرف کسب ایده آلمادیغم کبی، سن ده بر بد بخت اوله رق عمر کیچر!...» دیه آزغونلق تعلیم ایلمکده دره انسانف بویله

حيوانلارڭ بالاسى اولغانچە دورت آياقلى حيوان اولەسى خىرلو اولور. يمان خلقلارڭ، آتادن اوغله ميراث قالە سنڭ سېي بو در. بو قىيىلدىن بررينڭ حرمتنى رعايه ايتميان آتا و آنانڭ بالالرى، هيچ كيمىخ حرمت ايتمازلر. زيرا آتا و آنالرىدىن، بو يمان عملى اوگرىمىش اولورلر. بر آتا، معاذ الله، بالالرى كوز اوڭىندە آنالرينە قول كوتارر، و يا كە آنالرى آتالرينە قارشو چققرر ايسە، بالالرى قاشىندە بونلرڭ حرمتلرى، كىتوچى حرمتى قدر اولسون قالماز.

عائله چە اولان تربيه، معلوماتلى آنالر، دىندار و انصافلى خاتونلر طرفدىن دقتلە اجرا ايدىلن ملتڭ بالالرى، گوزل خلقلى، شاد، غيرتلى، طوغرى فكلرى، سلامت بدنلى، على طبيعتلى، هر تورلى خىرلى شالره مستعد اوله رق يتشورلر، ماڭلايلرنده ده: «بزلر كىلە چك كوننڭ آتالرى، بو ملتڭ حامى و خادملرىز، جناب الله بزه ياردىمچى اولور» ديه يازلمىش عبارتلى هر كيم اوقوميه بيلور.

بو كېي آنالر و بويله خاتونلر تربيه سندن محروم قالمىش ملتڭ بالالرى، كوب وقتدە هر تورلى فنالقلره مستعد اوله رق يتشورلر، و يتشدكلرنده هم، فائده اميد ايدلميه چك درجه ده بوزوق آدملر اولورلر. يعنى عالملىرى، چن عالم اولمادقلرىدىن

باشقه، تولکی قدر حيله کار و ریالی، مداهن و قاتالاولی؛ سوداگرلی یالانچی
و خیانتلی؛ بایلری ساران و مع ذلک بایقلرینی سفاهت اورنلرینه احسان
ایدوچی؛ فقیرلی تکبرلی و یالان یره شهادت ویروچی، شاگردلی هنرسز و
اخلاقسز؛ خاتونلری احمق و ادارهسز؛ الوغلی شفقتسز، کچوکلری اطاعتسز،
اولور.

مقصد (۴)؛ یخشی تربیه و یمان تربیه

تجربه اهللرینه معلوم اولدیغنه کوره، بالا، بیش آلتی یاشلرندن اوزدیغندن صوڭ، سویلشورگه و کوزینه کورندکی عقلی ایرشدکی نرسه لری صورمیه و هر ییلدکی شیلرینک اصلنی تیکشرمیه باشلار. صبی بالارک تیکشرمک و تفتیش ایتمکلی، اک معلوماتلی اولان حقوق عالمترینی حیران ایده چک درجه ده گوزل، و کرکلی ماده لر حقنده اوله در. یاقن قارنداشلرمز، و دوست مسافرلرمز، اوزون بر سفردن کلدکلرنده احوالمزی نه قدر حرصله صوراشورلر ایسه، صبی بالارک صورمقلری بونلره نسبتله دخی ملایم و معنالی اولور. واقعا قانغی یردن کلوب، قانغی یره وارمقده اولدیغمز، بزلره معلوم دکل بر شی ایسه ده، بو دنیا پاراخودی بزلری بر یره آلوب وارمقده ایدکنده شبهه یوقدر. صبی بالالرمز ایسه، بزم باشلاب سفر ایتدکمز نقطه دن، حرکت ایدرک کلوب، بزلره یولقمشلردر. بو تقدیرچه هر نرسه یی صورمقلرینی، بردن یاقنلق محبتندن، و ایکنچیدن، بزم دخی ایرته رک سفر باشلاب، بر قدر تجربه آلدیغمز، بزلردن اوگره نه چک شیلری اولدیغندندر. اگر ده آچق و درست ییلوب جواب

ويروچى اولورسه، هر نه قدر صې اولورلر ايسه ده، مکتبه واردىغنه قدر،
بالالار، بيوک معرفت معرفت کسب ايتيه و ذهنلرينه علم اورقلرى ساچميه
موفق اولورلر.

صولا ديغمز هوا، ايچدکمز صونڭ فائده لرينى؛ آشامقده اولديغمز ايککلر، کيدکمز
کيوملرڭ، نه کبي عمللر سایه سنده وجوده کلدکلرينى، ياموقده اولان قار بوز
يغمورلرڭ قراو، چق، کوک کوکرمک، ياشنلک، صلوات کوپرى ديدکمز
شيلرڭ نه لردن حاصل اولديغى؛ يورت و قر حيوانلرينڭ ضرر و فائده لرينى
کاغلرڭ نه لردن ياصالديغى، ککابلر نه روشده باصلنوب دنياه تارالديغى، آى و
قوياشلرڭ نه قدر زورقلرينى ويردن نه قدر مسافه يراق طوردقلرينى؛ کيچه و
کوندوزلرڭ نه روشده اوزايوب، قسقاردقلرينى، پاراخود و واغونلرڭ پوچته و
تلغرافلرڭ نه روشده يوردکلرينى، پيل و بلوطلرڭ يوروشلرينى و غيرى بو کبي
حاللى، بالالار، اويون اوينادقلرى آره سنده هم اويون اوينامق مرتبه سنده
ينکل اولديغى حالده اوگرنورلر. لذت ايله هم ده اڭ سودكى آنالردن
اوگندکلرى سببندن تمام محبت ايله کوگلرينه اورناشور، بونڭ اوستنه دخى

آرتدرمق هوسی، کوگلرینه تامر پیارر. بونگله برابر فضیلتلره محبت ایتک، و
 رذالتلردن نفرت ایلهک یولنی بالانک ذهنه سالور، عقلی ایرشدکنه کوره،
 بیوک آدمیری و بیوک آدملر نه کبی شیلرله نخر و شرف کسب ایتدکلرینی،
 عادل حاکمیری، امانتلی سوداگرلری، زاهد هنرچیلری، دیندار کسب
 ایدوچیلری، سویلر. یالقاوولقدن بیزدره چک، غیرته محبت ایده جک، ملتی
 سومک، کوگل صاقلامق حقنده اولان مثلیری، و حیوانات آغزلردن
 سویلدلمش حکایه لری، خسته لک و سلامتک سبیلرینی، مجلس و صحبت
 ادبلرینی، غایت لذتلی هم ده بالالره سودره چک صورتده روایت ایدر. بویله
 بالالره یخشی تربیه آلمش بالالر، و بویله تربیه یخشی تربیه دیولور. لکن
 بالاسی صورمقده اولان شیلردن، کندیسنگ ده خبری اولیان بر آنا و یا که
 تربیه ایدوچی خاتون، بالانک تفتیشلردن بیزار اولور و بونی طوقتادر ایچون،
 نیچوک اولسه ده یالان یاگلش جواب تابوب، حقیقت یرینه بالانک کوگلنه
 اورناشدرر. بالا ایسه بویله یاگلشلیر ذهنده کامل محکم صاقلار، حتی که
 صوگره بر تنبیه ایدوچی اولورسه ده قبول ایتماز. بونک نتیجه سی اوله رق بالانک

ذهنی، قارتایوب اولدکنه قدر، بوزوق و یاگلش فکرلر ایله طولی اولور. بعض آنالر و خاتونلر اولور که: بالالرینی، بوکای، پری، پیچارا، شوره‌لی، اژدها، بوری ایله قورقودرلر، حتی که بعضیلری ملا یکله مکتبکه آلوب کیدر، سبق اوقودر، ملا یکله قولاغنی کیسار، دیه اصللی و اصلسز شیلرله یورکلرینی آلورلر، عقله خلاف، خلق بوزمیه سبب اوله‌چق یالان، یاگلش، ایکاآلر ایله باشلرینی بولاندرلر. بویله تربیه، اڭ یمان تربیه اولوب، بویله تربیه ایدوچیلرده یمان تربیه ایدوچیلردر. سبق و مکتب، اوشنداق ملا و خلفه ایله قورقومتق، بالارلر علم و علم اهلنی دشمن ایتدرمیه سبب اولور. دنیاده هیچ ملانڭ بالالر قولاغنی کیسدرکی وارمیدر؟ بو اوله‌چق شیمیدر؟ اگر ده ملا، قولاق کیسه‌چک اولسه هیچ شبهه‌سز بالالرڭ آتالرینڭ قولاقلرینی کیسار ایدی! ...

یوندن اوستون اورنلی، اورنسز، اوشبو روشده قورقودوب تربیه ایلک سببندن بالانڭ قانی بوزلور، نشاط و غیرتی غائب اولور، هر تورلی احتمللره یول ویرمیه وهم و خیاللره یارمیه باشلار. اخیرنده ده هیچ کیسمه‌یه فائده‌سی اولیان بر جبن اولور قالور. حالبوکه جبنلک اڭ فنا بر خلقدردر. جبن کیسمه، ملت و

وطني ايچون خدمت ايتىك شويله طورسون، حتى عائله و شخصى ايچون خدمت ايده الماز. بالالرى اورنسز جينلکه اوگرتمک بتون عائله لرى، بلکه بتون ملتى جينلک بالچقنه باطروب قالدريميه سبب اولور. نمسه يكتى، خاتون و بالالرينى، مال و جاننى فدا ايدرک بو ثرلر ياردمنه يوکردي حالده، بزم ينگلر اڭ طنچ مملکت ايچنده اولان شهرلرده هنر اوگرتمک ايچون اولسون نيچون سفر ايده آلميورلر؟ ...

فرنک عالمى، علم بابنده بر مسئله نڭ اصلنه ايرشمک يولنده اڭ لذتلى عمرينى هبه ايتدى حالده بزلر اصلنه ايرشلمش علملى اولسون، درست آڭلاميه نيچون غيرت ايتيورر؟ ... روس بايلرى، کندى ملتيرينڭ حالينى يوقارى کوترمک نيتيله، کنديلرينڭ تون کون راحتلرينى قويوب جمع ايلش ماللرينى کمال لذتله صرف ايتدکلى حالده، بزم سوداگرلرمز، ملت حالينى کوتارمک دکل، حتى ملتڭ اسمنى اولسون، نيچون ايشتمک استميورلر؟ ... انکليز عالمى، صفالرينى لوندونده قالدروب، وحشيلر آره سنه کيدوب، نشر علم ايتدکنده، بزلر کندى محله خلقمزه اولسون، ايمان، اسلام و اخلاق اوگرتمک قدر اولسون نيچون

غیرت ایتمیورز؟ ... امریقالی مسیونیر، محوسلر طرفندن، قولى، آياق صندرلوب
قولدیغی صوگنده خسته خانه دن شفا تابوب چقدیغی ایله اولکی یرینه کیتدکی
و هیچ بر تحقیره التفات ایتمدکی حالده، بزلر نیچون بتون عالمدن کندیمری تعظیم
و وتکریم ایتمه لرینی کوتوب طورمقده یز؟ ...

و هیچ بر خدمت ایتمادکمز حالده، آز غنه تحقیرلره اولسون صبر ایتمای، توزانلری
طاولر قدر کوسترمکده یز؟ ... آوروپالی بر عالم، حتی اربابی منقرض اولان
هیروغلیف کی لسانلرک صرف و نحولرینی ترتیب ایتمدکی حالده، بزلر، حتی
کندی لسانلرک صرف و نحولرینی نیچون بیلیمورز؟ ...

بر مجاری مدرس، فرانسز، روس، انکلیز، یاپون، عرب و فارسی لسانلرینی
بیلدکینی آز کوروب، اویلا ولایتنده دیم صحرالنده اولان باشقردلر آره سنه
کله رک، آنلرک ایچلرنده یوروب، لسان و عادتلرینی مشقتی اوگرنگک اختیار
ایتمدکی حالده، بزلر، هر وقتده کرکی اولان روسچینی نیچون اوگرنیمورز؟ ...

بو سؤالره ویرله چک جواب، هم آچیق هم قسقه اولوب، «آنلرک تربیه لری
یخشی، و بزم تربیه مزیمان!» دیمکدن عبارتدر. بو جوابک صواب اولمقینی، هر

نه قدر قطعی صورتده دعوا ایتماز ایسه کده، کوب تفتیش و تجربه لرمزه بناء،
طوغری اولمقینی ظن ایدرز. اگر ده ظنمز خطاء اولور ایسه، کوب بیلوچیلر
شاید تصحیح ایدرلر.

مقصد (۵)؛ عموماً خاتون وظیفه‌سی

خاتون وظیفه‌سنى، يالكڙ يىك پشرمك، ياتور ايچون اورون حاضرلىك، اوى سبرمك، بالاسى اولورسه سوت ويروب، بيشكه ياطقرمقدن؛ اگر ده حالى اولورسه بو شيلرى خادمه و آصراولردن قيلدرمقدن عبارت، ظن ايدن ايرلر اولور. اوشنداق كندى وظيفه‌لرينى، اوستلرينه يوكنلش وظيفه‌لره نسبتله، غايت آز اولان شيلر، ديه اعتقاد ايدن، حتى كه بونلرى ده يرينه كتورمين خاتونلر اولديغى معلومدر.

اير امرى تحتنده اوله‌رق، كچكنه بر مملكت مثالنده اولان عائله‌نك بتون بتون اداره‌سى، خاتون النده اولديغندن، وظيفه‌سى ده ديدكمز شيلر گنه دگل، بلكه بر مملكت اشنى قارامق قدر الوغدر. عائله ده اولانلرى گوزل تربيه ايلهك عائله ايچينه خاص اولان مصارف و وارداتنى نظام ازرنده طوتمق، عائله اعضاسنك جمله‌سنة مناسب خدمتلىر تعيين ايدر ك اشلتمك، آره‌لرنده اختلاف ظهور ايتدكنده، ايكي طرفى ده ممنون ايده‌چك صورتله يكلشدرمك، كورشيلر

و یا کہ باشقہ لر ایله عائله آره سنه صووقلق دوشدکنده، ملایمت اوزرنده، دوستلشدرمق، خاتون وظیفه سیدر.

بر مملکت تورلی تورلی محکمه و مأمورلر واسطه سیله اشلندر مکده اولان خدمتلیر کبی، خدمتلیر؛ عائله باشلغی اولان خاتون بر یالکزی اشلیه مجبور اولور.

«خاتون فقیرلکه قارشو بر عسکدر، وطنی او، استحکامی سعی، فن حربی اداره، سلاحی اینه ایله قایچیدر» دیورلر، لکن یالکز عسکر اولمای، بلکه صلح قاضیسی، مؤدب، واعظ، اولمق کبی باشقه منصبلرده هم اولنور.

عقلی خاتون، عائله نڭ حالنی گوزللندر مک خصوصنده توزان قدر اولسون مساهله ایتماز. هر اشنده اعتدال اوزرنده اولور، شریعته خلاف دگل اورنده، ایرینک رضالقنی کسب ایدر، ایرینک آتا و آناسنه، نسل و قبیله سنه، اوشنداق دوستلرینه حرمت ایدر، دشمنلری ایله مناسبتده اولنماز، لندن کلدکی قدر معیشتده اقتصاد ایلر، اسراف ایتمکدن صاقلانور، ایرینک مالی حفظ ایدر، ممکن قدر مال جیار.

ايرينك خدمتندن قايتون كلكنده و عموما آنى كوردكنده شادلىق اظهار ايدر، آڭا قارشو سويلرگه و فكرينى تخطئه ايدرگه آشقماز، زوجنك بر خطاء فكره كيتدكنى كوردكنده، اصول ايله بيلدرميه ترشور، مثلاً: «بويله ايدلسه نچوك اولور؟» يا كه «بويله ايلهك مناسب اولماز مى؟» ديه استفسار صورتنده، لكن بونى هم آچو وقتنده دگل، بلكه بر قدر كوڭلى يواشديغندن صوڭ عرض ايدر. قارشمق يا كه مسخره ايتك صورتنده، فكر عرض ايلهك، هيچ معقول دگلد. عرض ايتكى فكرينى ايرى قبول ايدرسه پك خوش كورر، اگر ده قبول ايلماز ايسه، بونك ايچون اوپكالمك، آچولنقى، كوڭكسزلىك، قارانغو چهره كوسترمك عيبد. زيرا عائله سعادتى ايچون تون كون فكر ايلهكه اولان زوج، بعض صورتلرده خاتوننه موافقت ايلماز ايسه، بوندن، خاتوننى سومدكى لازم كلماز.

زوجنه اطاعت ايلهك، و آنك مرادنچه طورمق، خاتونك حرمتنى تنزىل ايتماز. بلكه بو عمليه كنديسنك وفالى، كوركام خلقلى، حىالى، ايدكنى، و كنديسندن قوتلى و عقللى كيمسه نك مرتبه سنى تقدير ايدر، حمايه سنى غنيمت بيلوچى

اولديغنى، اثبات ايدوب، هم ايرينك هم جمله بيلشلىرىنىڭ محبتلىرىنى جلب ايتش اولور. چونكه بويلا اطاعت، خدمتچىنىڭ خواجه سەنە و يا كە بر عسكرىڭ، باشلىغەن اطاعت ايله سى قىلىندىن اولان اطاعت اولماي، بلكە دوستىڭ دوستنە، و سفر يولداشنىڭ يولداشنىە اطاعت ايتە سى قىلىندىن اولنە چغى شەبە سزدر.

حاجت اصلەنە دن اولمايدىغى حالده، كيوم سالوم، آشامق، ايچىك، نرسە لىرىنى صوروب عاجز ايتىك؛ و كيتورمىش شىلەرنە خىشود سزلىك علامتى كوسترمىك، كوركام مەيشت دىگل، بلكە اورن سز ىردە جفا المكدرد. تربىەلى خاتونلر، لزوم سز زىنتلر، كىشى كولكوسى اولورلىق درجە دە، غرىب غرىب؛ كيوملر، طوغروسندە ىنگل اولچاولى خاتونلرە تقلىد ايتمازلر. بر فكر ايدلسون، زوج اولان كىمسە، مەيشت ايچون اڭ كركلى نرسە لىر تەحصىل ايلەك يولندە، جمله راحتلىرىنى بر طرفە قويوب يورد كندە، يا كە بالالرىنى تربىە ايتىك و اوقوتقى حقندە هر طرفە يوكرد كندە؛ فلان و فلان بايلرڭ خاتونلەرنە تقلىد ايلەك اولوب، ايرىنى يىحضور ايلەك هېچ مناسىمىدر؟! ... بالا تربىە سى زما نمزە اڭ مشكل بر خدمتدر. اگر ده بر خاتون ايرىنىڭ بايلغنى، كندىسىنى

زىنتلىك يولۇندە اسراف ايدوب، بالالر حالى وىران ايدر ايسە، واى او خاتونە!
واى! ...

اير كىمسەلر، معيشت قاعدەسنڭ جبر ادىكنە كورە، كيوم و باشقە اسباب
طوغروسندە بعض وقتدە بر آز تىكلىنىمىيە دە محتاج اولورلر. شونڭ اىچون:
«كىندى كيوملرڭ بويىلە اولدىغى حالدە بىڭا ھىمىشە يوق!» دىيە مارجەت ايلەك
عقلى خاتونلرە لائق اولماز.

اى حرمتلى خاتون! كچن وقتلردە آتا و آناڭ ھايەسندە اولنور؛ ايداشلرڭ ايلە
ھر تورلى اوين كولكولر قىلور؛ آتا و آناڭ خزينەسندە اولان شىلرلە كيونور
ايدڭ! مذكور وقتلردە ھر نرسەنى صورمىيە بىلور، و ھر صورديغىڭە موافق جواب
ايشدر ايدڭ! او وقتلرڭ قىلىق وقتلرڭ ايدى. اما ھازىرندە مذكور كونلر آرددە
قالدى. قىز ايداشلرڭ اورننە يالڭىز بر اير ايدىشڭ اولدى. قورچاقلرڭ يرينە
بالالرڭ اوطوردى. شىمدى قىلىق دنياىسندن چىقوب، آتالىق دنياىسنە كرڭڭ!
اولكى عادتلرڭ كوبلىرى بو كوندە سىڭا كىشماز. آرەدە بعضىلىرى واردر كە،
تمام اونودلىيە تيوشلىدەر. كيوم سالوم ھقندە باشقەلرە تىقلىد ايتىك قىلرە؛ مودە

سويلېك احمق خاتونلره، عائد بر شئ اولديغندن، سنڭ كېي حرمتلو بر آنايه
 مناسب اولماز. عر عملڭ بر وقتي، و هر وقتڭ بر عملي واردر، ايمدى سنڭ
 قايعوڭ ايركي رضا ايتك و بالارڭ ايله خانه ايچنده مشغول اولمقدر. خاتونلر
 خدمتي، خانه ايچنده اولديغندن، بايلى كوتارمز قدر كيوملره او قدر محتاج
 اولمازلر. خاتونلر، خانه نڭ گل لري، و بولم لرك ساچكلريدر. شويله اولسه ده،
 بعض وقتده طشره چقمق لازم كلور ايسه، ايرلرينڭ رخصتيله، هم ده
 شريعت ادبي اوزرنده (فوق العاده گوزل كيونوب دگل) چقارلر. ايري نه
 قدر سوسه ده سوسن، آچوي كلدي وقتده آنڭ كوڭلنه خلاف كله چك
 روشچه سوز سويلېك، مناسب دكلدر. عقللي خاتونڭ اشى، كوچى يتشور
 ايسه، ملايمت كوستروب، ايرينڭ آچو اوتنى سوندرمك، بويله ممكن
 اولمايدىغنده، بر قدر صبر ايدوب، وقتنى كوزتمك اولور. عائله ايچنده ايرينه
 يولداش و هر شيدة سرداش اولان خاتون ايچون، زوجنى كويندرمك كرك
 درست سوز ايله ده اولسون - ياراشور مى؟ ... قاتى سوزلري و آچى
 معامله لري، ايرلر بتون دنيا خلقندن تحمل ايتدكلري حالده، خاتونلرندن تحمل ايده

آمازلر. بو شئی خاتونلرینی چیت کوردکلرندن دکل بلکه اڭ یاقن دوست و اڭ
 خاص سرداش اعتقاد ایتدکلرندندر. عائله تربیه سی، دنیا مشقتی، ایرلری،
 بعض وقتده سفیل کیمسه لره یوز صوی توكیه؛ و بعض وقتده اڭ زبون آدم لر
 حضورندن مأیوس اوله رق قایتیه، مجبور ایدر. بونڭ سببندن آچو قبارر،
 کوڭل بوانور. ایمدی بویله حاللره دوشمش کسه یی قزغاشق و الدن کلدکی قدر
 یاردم ایله اولمق لازم ایکن، آچولندرمق، و آچولندیغی حالنده یققرشمق و
 سوکشمک کوڭللی مرحت ایله طولمش خاتونلره کنشور می؟ ... بلکه عقللی
 خاتونلر، ایرلرینڭ حتی اورنسزیره آچو ایتدکلرینی ده معذور بیلورلر.
 ایر، یامسز اولسون، فقیر اولسون، الحاصل نه اولسه ده اولسون، عائله و
 خصوصاً خاتونی ایچون کمچیلک دکلدر. لکن معاذ الله اسرتکچ ایچوچی، یا
 که یالقاو اوماسون! ... اگر ده بر ایر اسرتکچ ایچیه، یا که یالقاو بلاسنه
 مبتلا اولور ایسه وای آنڭ بیچاره خاتونه! وای آنڭ عائله سینه وای ...
 ایرکر و یالقاو لڭ عائله لری، صو اوستنده بناء ایدلمش بر خانه کبیدر که آز بر
 دولقن سببلی، هیچ تعمیر ایدلماز صورتله ویران اولور کیدر.

اوشبو سبب ايچون، ايسرتكچ و يالقاولق ايله مبتلا اولميان ايرنك، باشقه
كچىلكرىنى، خاتونلر عفو و تحمل ايتمه ليدر. آتا كچى شفقتلى، و قارنداش كچى
مرحمىلى، دنيا معيشتى؛ و آخرت سعادتي آنك النده اولان ايرنك، يامسرلك و
بو كچى بعض قصورلقلردن كوز يوموب، آنك حالنى گوزلندرمك تيوش
ايدكنده شهبه يوقدر. اير ترككى گوزل اولسه خاتون و ييتون عائله ترككى ده
خوش اولوب، ايرنك ترككى خطرهللى اولسه، خاتون و بتون عائله ترككى هم
خطره ده قالنه چغنده نزاع اولماز.

بعض اديبلر كندى قزينه سويلش اولان نصيحتلىرى بو اورنده مناسبتلى
اولديغندن ذكر ايدلنه در، «نكاح وقتنده برنجى اش بوزق خلقللى ايردن
صاقلانمقدرد. زيرا بوزوق خلق، خسته لك اولوب، خسته لكدن صاقلانمق ايسه
فرضدر. اگر ده زوج ايله قوشلور ايسه ك، زوجكى اخلاص ايله سوميه اجتهاد
ايله! زوجك اولمش كييمسه، روحسز كوكل، يا كه بوزوق خلق صاحبي اولماز
ايسه، سنك سودكك ايله، اول هم سور، چونكه محبت، محبتى طوغدر. لكن

سومک حياء ايله برلکده اولسون، تربيهلى ايرلرک عقللرينى تسخير ايدەچک شى حىادر».

«اير طوغروسنده اولان سرلرکى صاق اول کورشى خاتونلرينه سويلمه! چونکه آنلردن کوبلر، سنک آچو وقتکده سنى هلاک ايدەچک شى ايله مشورت ويررلر؛ - سنک يرکده بن اولسه ايدم، بويله ايدر ايدم، و شويله قيلور ايدم - ديپورلر، حالبوکه سنک يرکده اولسه لر ايدى، هيچ بر شى ايتمه اللردن کلهاز ايدى».

«مشرق خاتونلرى (روسيه اسلاملرينک خاتونلرى هم بونده داخلدر) کي ايرک حضورنده نچار و پيس يوروب، باشقه اورنده کيؤنمکدن زياده احتياط ايله! بويله ايتک تربيهلى ايرلرک کوکلرينه شبهه سالور، محبت سونميه سبب اولور. بلکه خاتونلر ايچون اک يخنشيسى؛ چيت اورنلره کيتدکده عادى کيؤملر ايله کيدوب، ايرلرى ياننده اولدقلرنده کوزلنمکدر» «بيت و ساچ بويامق، قول و موييله آق نرسه لر سورتمک کي شيلردن صاق اول! چونکه بو شيلر، يالانچى و بوزوق کوکلى خاتونلره خاصدر. تربيهلى خاتونلرک زينتى بويامق دکل

نظافتدر». «اير ايله خاتون آره سنده خلاقلق اولمقده، خطالق، يالكز بر طرفده اولماي هر ايكي طرفده اوله بيلور. اگر ده اوز طرفكده خطالق اولندرميه اجتهاد ايدر ايسهك، عائله شرافتنى حفظ ايدن بر خاتون اوله بيلورسن».

«ايركه تابشرمقده اولان ياشلك ساچكلرك، هر كون كيموب طورر، شونك ايچون، آنك يرينه حسن خلق و صدق ساچكلرينى اوسدرمك اجتهاديني ايله! بويله بر ريا، مداهنه، نفاق غالب اولديغى زمانده، ايرلر، ياش خاتونلردن زياده اخلاصلى، محبتلى، خيرخواه، خاتونلره محتاجلر در. اگر ده بو شيلره مالك اولور ايسهك، ياشلك وقتلى خاطره كلماز». «اك صوك وصيتيم ده - يالان سويلمه! - ديمكدر. يالان سويليان خاتونك، تربيه ايرلر قاشنده دكل اك زبون و اك بدبخت آدملى آرسنده ده حرمى يوقدر، هم هيچ بر وقتده اولماز».

مقصد (۶)؛ علم و خاتون

خاتونلارنىڭ علمىي اولمقلىرى لازىمىدۇر؟ زىننەت كۆرە بۇ سوئالە ئىنكار ئىلە جىواب
وېرەچىك بۇ زات ۋە ئاڭ تۇغۇرۇشى دە بۇ مۇسلمان ئولتۇز. خاتونلارنىڭ تەربىيەلى
اولمقلىرىنىڭ لىزۇمنى سۇيىلەشكىدەك ، علمىي اولمىيان كىشى، تەربىيە ئىصولىدىن ئىلتە
مىھروم اولۇر.

بۇ فېكر ئىدىلۇسۇن، ئاڭ ئادان ۋە ئاڭ تۇبان خىدىمت، ئىدىتىكىز مال كۆتىمىك، بىئىز
شىلىرى بېلىيە ۋە بېلىدكلىرىنى ئىستىعمال ئىتتىە مېجۇر اولدىقلىرى ئالدىە، بالالىرىمى
تەربىيە ئىدىن ئانلار ھەم بىئىز شىلىرى بېلىيە ئىچۇن مېجۇر اولماسۇنلار؟ يوقسە بىز
بالالىرىمىڭ دۇرت ئايىقلى جىوانلار مەرتىبە سىندە اولسۇن قىممەتلىرى يوقىدۇر؟! ...

ئانلارنى ئادان اولۇر ئىسە، بالالىرىنە علم مېجىتىنى، ئىخلاق دىرىسلىرىنى، ھەر مۇئەنە
بېلىنمەسى لازىم اولان شىلىرى كېم تەلىم ئىدۇر؟ ئانلار، ھەر نە قىدر مەلۇماتلى
اولسەدە اولسۇنلار، بالالىرى تەربىيە ئىتتىە ئاللىرى مەسائىد اولماز. مەكتەپ مەلىلىرى
ئىسە ئوقۇمىيە يازمىيە ئوڭدۇرلار ئىسەدە، تەبىئەت ۋە ئىخلاق تۇغۇرۇسۇندە، ئانلار
ئوڭدەچىك شىلىرى ئوڭدە بېلىلارلار. شۇنىڭ ئىچۇن بالا تەربىيەسى ئىقتىدە اولان

خدمتلكڭ اڭ بيوكى آنالر اوستنده دره بالالار وقتلرنده، هر طرفه بوكلمهيه حاضر اولان تال چىغى مثالنده هر تورلى تربيهيه متعلدلردر. ايمدى علمسز بر خاتون، بونلرى شريعت بيوردىغى طرفه باش بوكدرمك يولنى نىچوك بيلور؟ بوندن اوستون، بر مملكتى تدبير ايلمك، نه قدر اصول استعمال ايتيه باغلى ايسه، عائله اداره ايلمكك مشكللكى بوندن ينكل دكلدر، شونكڭ ايچون خاتونلكڭ علملى اولمقلى ضرور اولور. لكن علم كوب و عمر قسقه اولديغندن، بيوك علملكڭ جمله سنى دگل حتى كويسنى تحصيل ايتك، بيوك مکتبلرده صقاللرى آغاره نه قدر طورمقده اولان حتى ايرلره ممكن اولمايغندن، خاتونلر ايچون تحصيلى لازم اولان علملر، نه كېي علملر در؟ ... بو سؤالڭ جوابنده: «خاتونلر ايچون تحصيلى لازم اولان علم، آنا و خاتون اوله بيلمك ايچون ضرور اولان علمدر» ديپور ايسهك، بزلرى شايد تخطئه ايتمازلر.

واقعا مهندس اوله چق كيمسه هندسه علمى، ساعتچى اوله چق ساعت علمى، تلغرافچى اوله چق كيمسه تلغراف علمى، بيلميه مجبور اولدقلىرينده، آنا اوله چق و خاتون اوله چق كيمسه لر، بونلكڭ علمنى تحصيل ايتيه مجبور اولماسونلر؟ ...

اوشبوگا کوره بز اهل اسلام خاتونلری ایچون، منطق، کلام، معان، بیان، فلسفه، اجنبی لسانلر، و آنلرک نحو و صرفلری تحصیلدن مقدم، دین، اخلاق، عموماً معاشرت آدابى، خانه ایچنده اولنه چق صناعات، اوقومق و یازمق، و منزل تبذیر ایلمک، عائله یی اداره ایتک، علملرینی ییلمک و تحصیل ایلمک لازم اولور.

خالص دین اولمق شرطیله، بالالری دین تربیه سیله تربیه لندرمک، هر تورلی تربیه لردن مقدم اولور. دین ییلرینه یاشمق، اوستنده اولان جمله خدمتلرنی اداء ایتیه سبب اولور. دین تربیه سیله تربیه لشمس کیمسه، جناب اللهی حق معبود تانور؛ الندن کلدکی قدر عبادتده اولور؛ آتا و آناسنه، اولداس و کورشیلرینه، نسل و قبیله سنه، رعایه ایدر؛ هیچ کیمه، حتی که کندیسنه (چونکه بنده اوزینی مالک دگل، و اورینک ضررینه تصرفی ده جائز دگلد) ضرر ایتاز. آدم لردن تحمل ایتیه چک شیرلی باشقه لره هم کندیسى طرفندن ایدلمه سنی درست کورماز. دیننه محکم یاشمیش اولان خاتون، بالالردن گوزل مکافات کورر. جمله خلقدن مدح ایشدر، اسمی ده قیامته قدر حرمتله یاد اولنور.

اعتقادی درستلب، لازم عمللرینی اداء ایدرک، آچو ذم، کوب سویلمک، کبی قاره لرینی یومش، وقار کولمکنی کیمش، صبر اینجولریله طوقلبش اولان رضا قالپاقنی باشنه صالمش؛ قناعت آلقه لرینی قولاق لرینه آصوب، تائی و اطاعت یوزکلرینی بارمقلرینه کیمش؛ بالالر تربیه سی و خانه خدمتلرینی ورد ایدوب، خانه ایچنده اعتکاف صاقلامقده اولان خاتون، سعادتک مجسم تمثالیدر، بویله خاتون یاننده، روچلید بایلغی، ویا که مصر والیلکی هیچ حسابه آتماز. اخلاق علمی، هر کیمدن زیاده خاتونلر ایچون کرک ایدکنده شبهه یوقدر. خاتون، اگر ده گوزل خلقلی اولسه، بتون عائله یی تعمیر ایدر و راحتلندر؛ بونک خلافتچه اخلاقسز اولور ایسه بتون عائله یی خراب ایدر. خاتون زلزله در که آنک سببندن خانه لر و شهرلر ویران اولور؛ خاتون طوپدر که آنکله شهرلر فتح اولنور. آش پشره، کیوم تگه، خانه تربیه سی و قول هنرلری بیلیمک، خاتونلر ایچون بیوک کمالتدر. «هنر فقیرلکدن امینلک» دیپورلر. واقعا هنرلی بر خاتون، بالالری ایله طول و یتیم قالدیغی قاره کونده ده، هنری سایه سنده اورامده سفیل قالماز.

عائله باشلغى اولان خاتون، قول هنرلىرى پيلور ايسه، خانه نڭ بايلغى، يوق يره
صرف ايدلماز، اير اولان كيمسه ده حاكت شيلرىنى كيسدرمك، تكدرمك،
يماقم ايچون اجنبيله آرەسندە يورميه محتاج اولماز. بو شئ خاتونڭ كنديسى
ايچون راحت بر اشدرد. قول هنرندن محروم اولان خاتون، عمرىنى نىچوك
كيچرر؟ اويقولاب، يالقاوانوب، عمر اوزدرمق، يا كه اشسر اوطورمق، قدر
مشكل شئ دنيا ده يوقدر. حالبوكه هنر و اش اشلمك، قانڭ يورمكنه،
جسمڭ سلامتلكنه؛ آشامق و ايچمك، اويقولامقڭ لذتلى اوله سنه سبب
اولور.

اىستر كيم خاتونى اولسه ده اولسون، ايرىنى خوشود ايتدىكى وقتى نه وقتيدر
پيلورميسز؟ ايرى طشدن كيلوب كردكنده، خاتونڭ آچق يوز و وقارلى بر
حالده، حسن اخلاق طوغروسندە بالالرينه فرمانلر ويروب طورديغى؛ يا كه
ماشينه سى يانته اوطوروب، نرسه تكدكى، و يا كه آلن يابقچنى باغلاب، تيرلب
پشوب، اشلاب يوردكى وقتيدر. اوشبو سببدن علم تدبير منزل، خاتونلره نسبتله
كركى بر علمدر.

تدبیر منزل علمنی بیلوب، آنڭ عملیاتی ایله مشغول اولمق، خاتون لړڭ کوڭلیرینی، بوزوق فکرلردن، اسراف و تبرج کبی بوزوق صفتلردن پاکلار؛ یخشی و یمان شیلری کوزینه آچق کوسترر؛ ایری قارامقنده حرمتنی، و بالالری قاشنده مرتبه سنی، بیوکه در، خلقنی توزادر. بو کونمزده اوقومق و یازا بیلیمک، علملری غایت ینکل اولدیغندن، حتی اورام قاراوچیلیری، اولم کوتوب یاتمقده اولان شیخ فانیلر، زمان اوترمک ایچون اوقومیه و یازمییه اوگاندکلری حالده، عائله ده اڭ حرمتلی منصبه او طرمش، حرمتلی خاتون، بو هنرلردن محروم قالمه سی عارلک اولمازمی؟ ...

یازمق و اوقومق بیلن خاتون خانه سنده اوطوردیغی حالده هر تورلی فائده لی رساله لری اوقور، تاریخ، جغرافیا و باشقه ادبیاتدن خبردار اولور، خاطرده طوطلمه سی لازم اولان واقعه لری دقتینه قید ایدر؛ ایری سفر ده ایسه آره ده یورله چک خطلری یازدرمق و اوقوتمق ایچون نامحرملر حضورینه یورمییه و یاشرون سرلری فاش ایتیه مجبور اولماز و بونڭ ثمره سی اوله رق لذتسز سوزلر سویلمک و یالان یاڭلش خبرلر کوچرمک عیبلرندن خلاص اولور، اولوغ و

بيوك عالملىك سوزلىرىنى دىگلاب اوطورميه و كندى سوزلىرىنى آنلردن دىگلا تيميه
استحقاق كسب ايدىر. ايرى نه قدر فضل اهلى اولسه اولسون، علم بانبده آڭا
كفو و دنيا سفرنده رفيق، اوله بيلور. سلف عصرنده خاتونلر دىگل حتى ايرلىك
يازو بيله ولرينه حاجت يوق ايكن، يازويىلن صحابه و تابعيله كينه نادر دىگلر
ايدى.

ڭابلر آولا قده سرداش، يالڭزلقده ايدش، حسرتى ييارر، كوڭلى نورلاندردر،
رياسز دوست، تكلفسز آرقه داش، اولدقلىندن، عقللى و حسن خلقلى ذاتلر
طرفندن يازلمش اولتى شرطيله خاتونلر ايچون مطالعه البته فائده ليدىر. فقط مطالعه
ايچون ڭتاب انتخاب ايتىك، دوست انتخاب ايتىك قدر آغر اولور. ڭابلر
آره سنده بعضيلرى اولور كه بوزوق يولداشلردن آرتق ضررلى اولورلر.

فرصت مساعده ايتدىكى تقديرده، حفظ صحت قاعده لرندن و خسته تربيه ايلهك
نظاملرندن، اڭ مهم اولانلرينى، بر قدر اولسه ده بيلهك، آنالر و خاتونلر ايچون
فائده سز اولماز. چونكه خسته لرى تربيه ايتىكده، خاتونلرڭ مهارتلى ايرلردن آرتق
اولوب، خصوصا بالالىرى خسته اولديغنده، بتون قايقولرلى شوڭا صرف

ایدرلر، حتی که اوز خسته لکلرینی اوودرلر و بونلرک سلامتکلرینی یرینه کتورمک حقنده یوز تورلی زحمتلره دوشارلر. حفظ صحت قاعده لرندن خبری اولان خاتون، بو وقتده بالالرینه و باشقه لره الوغ یاردملر کوستره بیلورلر. خسته تریه ایلک قاعده لرینی بیلن بر خاتون، اولور اولماز طیبیلردن آرتق، خسته ایچون خدمت کوسترر، یومشق سوزی و ملایم حرکتی خسته نلک کوکلنه آیورم راحت کتورر. حفظ صحت قاعده سنی بیلن آنالر، آشامق، ایچمک، کیمک صالمق ده فائده لی اولان شیلری، ضررلیلرندن گوزل آیوررلر، شو سبیدن باشقه لره نسبتله بونلرک بالالری سلامت یاشار.

مقصد (۷)؛ جمال و خاتون

خاتونلرده مطلوب اولان شیلرک بیری ده جمالدر، جمال ایکی قسم اوله رق بریسی
ظاهری جمال، و ایکنچیسسی ده باطنی جمال اولان و آدم اوغلی ایچونده اڭ
عزیز کالت حساب ایدلن «عقل» در. قویاش، دنیایی نورلره غرق ایتمک
اولدیغی کبی، عقل ده آدم بالاسنڭ فکرینی نورلانددر، ذهنی آچار، کندیسینی
طوغری یوللره کونددر. ظاهری جمال فانی و هر کون بتوب کیموب،
طوردیغی حالده، اوشبو باطنی اولان جمال، هر کون آرتوب و کوبایوب
طورمقده اولان باقی بر کالتدر.

عقل کرک کیمه اولسه ده اولسون صاحبنی اڭ بیوک مرتبه لره کوتارر. عقلی
کیمسه نڭ صحبتی خوش، مجلسی ده کوگلره راحت و حسرت لره تسلیه ویرر.
هر کم آنی جانی و تنی ایله اخلاص سور. سوزی هم اڭ قوتلی ذاتلره قدر نفوذ
ایدر.

اوشبو سبیدن، خاتون هر وقتده کندیسنڭ عقلنی تربیه ایتمک و آرتدرمق
اجتهادنده اولمیدر. عقلی اولان بر خاتون، هر نه قدر ظاهری جمالڭ کوبلرندن

محروم قالور ایسه ده کینه حرمتلو و هر کیمک نظرنده اولور. عقل، هر عیلمی
ستر ایله.

علماء کباردن بر ذات اولنمک اولدیغنده، دوستلری طرفندن بر طوغمه اولان
ایکی قز کوسترلوب، برینک کوزنده کمچیلکی وار، لکن عقلی؛ ایکنچیلی
عقلی اولکیسی درجه سنده دکل ایسه ده غایت جمیله، قانغیسنی ایستر ایسه کز
آلهیم، دیدکلرنده: «عقللیسنی آلورم» بیورمشلدر. ظاهری جمال هم جناب
اللهک بر هبه سی اولوب، بویله هبه یه اوچرامش خاتون، بونگله تکبرلنمک دکل،
بلکه نعمت بیلوب شکر ایتمه لیدر. ظاهری جمال، اگر ده صاحبنک عملی
سببندن اولور ایسه صناعی؛ و یارادملقی (خلقتی) سببندن اولور ایسه طبیعی
جمال، دیولنور.

صناعی جمال، دیمکن، یوز، قول، مویونلری آق و قزل بویاولره، ساچلری
قاره یه، بویامق هم ده قاشلری یولقمق دیه فهملانماسون! چونکه بو شیر جمال
اولمای، بلکه سلامتکه ضرر ایدن زهرلر در، بلکه صناعی جمال دیه نظافت و

پاکلکه آیتونور. نظافت، اڻ گوزل بر جمال؛ هم عادی صو و صابوندن ما عدا
بر شیئه محتاج اولنادیغندن آز مصرفی بر زینتدر.

کنديسنه گوزل کورنمک استيان بر خاتون، بو کچی بویالری سورتور ایسه ده
اختیاری اولور؛ لکن ایرلرینه گوزل کورنمک ایچون بویله ایدنلر حقیقت
آلدانورلر. چونکه تربیهلی ایرلر بویله شیلردن هیچ خوشنود اولمازلر. تربیهلی ایرلر
قارامقنده اولان گوزلک سلامتکه ضرر ایلماز روشچه نظافتدر. دنیا ده ایرلرڭ
سومدکلی بر شیئ اولور ایسه، اوده پیس و نجس یورمکه اولان خاتوندر.
بویله بر خاتون، حتی ایرینی دیوانه اوله رق بر درجه ده سوسن، ایرینڭ کوڭلی
خوشلاندره آلمان.

شو سبیدن، یاقنلرینه، دوستلرینه زیارت ایتمیه کیتدکی وقتنده، نه کچی صفت
ایله کیتسه ده کیتسون، فقط ایری حضورنده اولدیغنده، مطلقا گوزل صورتده
و غایت پاک هیئتده اولنمهی لازمدر^۹. طبیعی جمال، سلامت بدنلی،
جاذبهلی، پاک کوڭلی، اوست باشی عادی صورتده لکن نظیف، عقلی

۹ بو طوغروده اولان بچلرڭ زیاده سی «تربیهلی خاتون» نام رساله ده مذکور در. اورایه مراجعت بیورله.

سلامت، دعواسز، اطاعتی اولمقدن عبارتدر. اگر ده بر کیمسه ده معنوی
جمال اوستنه، طبیعی جمال ده اولور ایسه، البته نور اوستنه نور اوله چقدرد.
لکن بویله خاتونلری تامیق ممکنیدر؟ ... آلتون و باشقه قیمتلی معدنلر، اورال
توپراقلرنده کوملوب یاتدقلری کی، بزم هم تربیه ویرمیه صلاحیتلی اولان
خاتونلرمز، بلکه حساب ایتمادکز اورنلرده پرده لنوب طورمقده لردر.

مقصد (۸)؛ آله چق خاتون

بر برينك طبيعت و خلقندن خوشلنميان كي مسه لر، حتی كه بر ايكي چاقرملاق مسافه يره برلكده واره آلمادقلى معلومدر. ايمدى؛ بو دنيا سفرنده بر برينه عمرلك ايدش اولان اير ايله خاتون، طبيعتلى بر برينه موافق اولماز ايسه، نه يولده سفرلرينه دوام ايده بيلورلر؟ و نه روشپه بر جان و بر تن اولورلر؟ ... اوشبونك ايچون سفردش و عمرلك ايدش اوله چق خاتونك حالتي؛ بر قدر اولسون آگلامق تيوش اولور. آله چق خاتون اصل نسبلى گوزل ادبلى عقللى و بدنى سلامت، اعتمادلى كي مسه لر حضورنده تربيه آلمش اوله لي؛ و كندينه امانت ايدلنه چك شيلردن بر قدر معلوماتى اولوب، دنيا نك آق و قاره كونلرنده آرقه داش اولميه لائق بر ذات اولمه ليدر. بو دنيا سبب عالمى اولديغندن، كي له چك كونلر ك معيشتلرينى گوزل پلان اوزرينه قورمق، انسانلر ايچون كر كلى اولديغى كبي خاتون آلق بانبده هم بو پلاندن بر طرفه چقمق درست اولماز.

بالالرينڭ تربيهلى، اطاعتلى اولمەسنى استميان كيم اولور؟ فقط بونڭ ايچون اڭ
مقدم تربيهلى و اطاعتلى بر آنا انتخاب ايلهك شرطدر. زيرا ارمن چقتقان هيچ
وقتده لذتلى ىمش ويرمادكى كېي، تربيهسز خاتوندن ده گوزل خلقلى بالا
يتشماز.

تربيهلى جاذبهلى اولان خاتون، عقللى ايرڭ كوڭلى كندينه جذب ايدر، و
محكم روشحه باغلار. ايرلرڭ كوڭلى خاتونلردن خشنود و كوڭلىرى هم آنلره
باغلانمش اولمەسندە فائده نه در بيلورميسز؟! ... بو يوزدن كلهچك فائده
حسابسز در: كوڭلى خاتوننه باغلانمش اولان اير، كرک نه يرده اولسه ده
اولسون، نامشروع صورتله كنديسنى تلويث ايده آماز. شريف شريعت و
سلامت عقل منع ايتدكندن قطع نظر ده ايدلسون، كوڭلى قاشنده حرمتلى
اولان خاتوننه خيانت ايله يى - ولو آڭا بيلنهچكه اولماسون - كوڭلنه اولسون
كتورماز. كوڭلى خاتوننه باغلانمش كشى عمرىنى سفاهت خانهلرده كيچرمك
شويله طورسون، حتى عادى آدملىر صحبتنه فدا ايتميه رضا اولماز. بلكه جمله
مصرفى كندى خانهسى ايچنده و حاجت اصليه دينلهچك شيلره منحصر

اولور. اورنسز يرلره يوروب؛ سلامتلك سېي اولان اويقوسنى ده قالدريماز، و بدنينك قوتى ده ضائع ايتماز. بونك سېيندن خاتوننك حسن اعتقادى ايرى قاشنده محكم اولور. «ابدى حامي، صاف زوجم» ديه بر اعتقادى، خاتون كوكنه اورناشدرمق لذتى پيلن ذات، صاف و عفيف زوج اولمق و حامى لقل نه كې بيوك بر منصب ايدكنى پيلور، هم ده صاف و عفيف زوج، ابدى حامى اولور. عقللى، حميتلى اير، بتون دنياىنى ويرر. اما عفتنى تلف ايتماز، جاني فدا ايلر، اما خاتوننك حسن ظننى بوزاچق بر شئ اجراء ايتماز. تربيهلى خاتونه زوج اولمق شرافتنه نائل اولان كييمسه، خاتوننى معاذ الله طلاق ايلهك بلاسنه دوشهچك اولماديغى كې، اوستنه ايكنچى بر خاتون آلمق كې معيشت حسنى كيدرلهچك شيلره ده مجبور اولماز. لكن آلهچق خاتوننك تربيهسى، خلقنى، حتى ملايم و جاذبهلو اولمهسى بيلهك ينكل بر شيميدر؟! ... بو سؤالڭ جوابنده نه قدر فكر و نه قدر صبر ايدر ايسه كده يرنده در.

عقد ايدلنهچك خاتوننك حالى بيلهكده اصل مشكللك، خلق و تربيهسى آڭلامق مادهسى اولوب، ظاهرى جمالى بيلهك طوغروسى، ايكنچى درجه

قالور. زيرا شرطلری رعايه ايدلمک اوزره، آلهچق خاتونک يوزيني، قولی، ساچنی، کورميه شريعت مساعده ايلشدر. فقط بو قدر شيلری کورمکه - کوب اولسه بر ايکی دقيقه مدتده - انسانک خلق و فعلی ييلهک ممکن اولماز. باش قدالر، و ياوچيلرک کوبسی، تربيه و حسن خلقلک نه شیدن عبارت ايدکنی کندیلری هم آچق فهم ايتادکلری حالده، کوردکلرينک خلافي و ييلدکلرينک عکسني تعريف ايتک، و بر کيمسهک معيشتني بر باد ايلهکی قوش اوياسی طوزدرمق قدر کورممک، بونلردن کوبلری قاشنده عادت اولديغندن، سوزلرينه اشانمق کوچ اولور. اشبونک ايچون، آلهچق خاتونک حالنی انصافلی و امنيتلی ذاتلر واسطه سيله آگللامق لازم کلور. بويله آدمکلرک تعريفلری سببندن خاتونک تربيه و اخلاقي بر قدر اولسون آگللامق مشکل اولماز. ولو مشکل اولسون، دنيا و آخرتده رفيقه اولهچق بر ايدشي تابع طوغروسنده بويله مشکللره تحمل ايدلمازمی؟ ... سوتنی ساووب ايچمک ايچون بر صغر آلاچق کيمسه، کوزيله کوردکندن اوستون، نسلنی، خلقي، فعلی، قيلنی قرقه يارهچق درجهده تدقيق ايلر، کورشيلردن، قريه اهللرندن، حتی کتوچيلردن

باروب صوراشور، اصلا مساهله ايتماز. بر تاوولک يره سفره چقمش آدم پاراخود و تمریول آربه‌لرنده يرلشه‌چک اوريننک گوزل اوله‌سني استر، و حالندن کلدکی قدر، قولای ير تابق طوغروسنده صرف غيرت ایلر.

شهره واروب ده ايکی اوچ کون مسافر قاله‌چق کيمسه بوله‌سني طنج و کندینی خشنود ایده‌چک صورته اوله‌سني آرزو ايدر، و بو يولده بوله‌دن بوله‌يه، مسافر خانه‌يه يوروب ازله ايمدی، بتون خانه‌سنة تدبير ایده‌چک، شادلق و حسرتله شریک اوله‌چق، بالالرينی تربيه ایده‌چک، هر بر يوزاق و پیکلرک آچقچلرينی حفظ ایدوب طوراقق، خاتونک حالنی و طبیعتی بیلک يولنده، مشتقلر يوکلنور و زحمتلر اختيار ایدلنور ايسه، عییمی اولور؟...

ایرلر قوت، فکر و باشقه بر چوق شیلرده خاتونلردن آرتق، حتی خاتونلردن استغنا درجه‌لرنده اولدقلری حالده، نکاح ایده‌چک خاتونلرنک حاللرينی آگلایمیه مجبور اولورلر ايسه، هر وقت قناتلری آستنه کروب صغناچق اولان ایرلرینک حاللرينی هم، خاتونلرده، اش اوتماز و اختيار کیتمازدن مقدم بر آز بیلک لازم اولور.

کیاو اوله چق کیمسه نڭ مالی کوب، کیوملری گوزل، اولمه سی کفایت
ایتمای، طوبوب اوسمش خانه سنی، آتا و آناسنی، بیلک هم ضرور اولور، آتلی
سیمز، آربه لری زینتلی، اوست باشلری تمیز، اولان کوب یگنر اولور که،
کوگلری بر چوپلک اولور. بویله آدم لردن خیر کورلماز هم خیر کوتلماز.
چیت نسلر قاتشما دیغی صورتده، آیاقلی حیوانلر دائم خسته لکه معروض
اولدقلرینی، حتی که انقراض مرتبه سنه کله چکلرینی دلیل کوستروب، بعض
طیبیلر، یاقن قارنداش، و نسلر آره سنده قز آشوب ویرشمکنی موافق
کورمکه لدر. بناء علیه نکاح ایله ک هوسنده اولانلر، بو خصوصی هم فکر
ایدرلر ایسه ضرر اولماز. خصوصا بعض اخلاق گنابلرمزده بوگا مناسب سوزلر
ده واردر.^۹

۹ الاحیاء للامام الغزالی رحمه الله تعالى. ج ۳، ص ۲۸

مقصد (۹)؛ کفولک

ایر ایله خاتون آره سنده، عائله چه لازم اولان برلک و محبت، هر ایکسینک بربرینه کفو (تیگدش) اولمه سنه باغلامشدر. بویله اولمادیغنده، بیوک اولان طرف، توبان طرفی استخفاف ایتییه سبب اولور. ایر ایله خاتون، هر وقتده، بربرینک حقلرینه رعایت ایتمازلر ایه، هر ایکسی ده بدبخت اولورلر.

کوب بنده لر کورلورکه، آله چق خاتونلرینک و واره چق ایرلرینک بایقلرندن، یا که حقلیمی حقسمی، آتا و آنالرینک خلق نظرنده اولان شهرتلرندن ماعدا بر شیرینی کوزه آمازلر. بویله ایتک، عائله تشکیل ایتک باینده اولان یاگلشیرک الک بیکلرندن اولوب، آچی یمشی آز کونلر صوگنده کورلور.

کفولک نه شیده قوالور؟ ... عادی خلقلره کوره، کفولک، نسل، مال، جاه، کبی شیرده، و معرفت اهللرینه کوره تربیه ده، بر برینه برابر اولمقدر. اولیکلره کوره ایگنچی اوغلی کیتچی قزیه کفو اولمادیغی حالده، صوگیلره کوره میلیونیر بر قز، بیش اون دانه گابدن باشقه بر شیئه مالک اولمیان بر شاکرده (علمی و تربیه لی شاکرده) کفو اولق شرافتندن محوم اوله بیلور.

تربيه ديمکدن مقصود، اشليه و کارسيت کيمک؛ يوزه کرشن ايله اينلک سورتمک؛ کوزلک آصوب زونتیک طوطمق؛ تياترولرده يوروب فورتوپيان اوينامق؛ زور چالمه چالوب باش بوکوب اوطورمق؛ پک آز شی بيلدکی حالده کوب بيلوچی کبی کورتمک؛ و ... و ... کبی شيلرک هيچ برندن عبارت اولمای، بلکه «اسلام دائره سنده عائله شرافتنی حفظ ايدوچی» ديمکدر.

اوشبوگا کوره عائله حرمتنه خلل کتورمکدن پاک اولان ذات هر نه قدر فقير و نه قدر يامسر اولسه ده اولسون تزوج ايچون باشقه لره نسبتله اختيار ايدلميه لائق اولور.

فقير لکن تربيه لی بر قزه، فحش خانه لره اوغرامعی انسانلغه خلاف کورميان الوغ سودا کريا که سودا گرک بالاسی کفو دکدر. بو کبيلر، تربيه لی قزلره، دکل زوج اولمق، حتی خادم اولميه ده مستحق اولماز.

سفاهت دنيا سندن لذت آلمش کيمسه ننگ هر نه قدر بو کونده کيسه طوليسي آلتونی اولور ايسه ده، يالان آياق اورام کيزوب يورمکده اولان سفاهت خانه ببللرندن فرقی يوقدر. زيرا آز کون صوگنده بو هم آنلرک بری اوله چقدر.

بعض کیمسه لر کورلور که، بایلقنه محبت ایتدکلرندن اوزلرینه ایدشلیک ایچون تربیه سزلی اختیار ایدرلر. لکن بو کیمسه لره عائله احیاسی ایچون ایدش اختیار ایتدی، دیمکدن، آقچه برابرینه وجودینی صادتدی، دیمک انسدیر. راحت و یروب، آقچه آلمقده؛ یا که راحتسز بایلقده نه کی فائده اوله ییلور؟ ... دنیاده اولندقچه تن سلامتکی ایله کوکل راحتلکندن آرتق بایلق یوق ایدکنی جمله حکما اعتراف ایتمشلردر. عائله شرافتنی حفظ ایلمکده اولان خاتون، دنیانک نه کی آغرقلرینه اوچراسه ده اوچراسون، زوجنه خیانت ایلماز، اولاد و انسابلرینک بر وقتده یوزلرینی قزارتماز.

اوشنداق، عائله یه آتا و قول آستونده اولانلره حامی اولمق، مرتبه سنی ییلن ایر، عزیز عمرینی هیچ وقتده بوش و عبث یرلرده کیچرماز، ثروتی ده، کارته اوینامق و سفاهت خانه لر ده یورمک کی، دنیا و آخرت بدبختلکلرنده تلف ایلماز. اوشبو سبب ایچون، نکاح وقتنده هر ایکی طرف، جمله دن زیاده بو شیلره دقت ایتمه لیدر. یاش ایر و یاش قزلر میللری سلطان و هوالری ده حاکم اولدیغندن، بو طوغرو ده گوزل فکر ایتیه بلکه وقت بوله آمازلر. شونک ایچون؛

بو نقطه لره هر ایکی طرفک و لیلری کامل درجه اعتبار ایته لیدر. واقعا آله چق خاتونک گوزلکندن، و واره چق ایرک ده بایلغندن باشقه احواله کوب التفات ایدلماز، یا که غیری قصورقلری قصورلق عد اولماز ایسه هر ایکی طرف، الوغ بر خطایه دوشدکلری، آز کونلر صوگنده آگلانور، و نهایت مرتبه ده متأسف اولورلر.

عائله شرافتنی حفظ ایده بیلیمیان، یا که ایرندن قالدیغی صوگنده بالالرینی حسن محافظه ایدرکه کوچی یتشمیان، عائله یه پشروب آشامق و ایچرمک اوستلرینه کیوم تکمک و یامامق، کبی شیلر قولندن کلیمیان خاتونک ماتورلغندن؛ ایر، و عموما عائله ایچون نه کبی فائده کورلور؟! ...

اوشنداق، خاتون و بالالری مجلسلرندن چقوب، ایسرکلر ایله صحبت ایتمکده، و سفاهت خانه لر ده اعتکاف صاقلامقده اولان، و یا که بار ثروتی، عقل و شریعت منع ایدن یرلره صرف ایلیان، ایرک بای اولمه سنده، نه کبی معنا کورلور؟! ... ، بتون جهان خلقی آقچه ویروب، راحت آلدقلری حالده، بویله ایری اختیار ایدن خاتون، راحت صاتوب آقچه آلمش اولور! ...

كوب وقت، بر قدر تريه كورمش قزلر، يمان اسملى چقمش و يا كه چقميه
باشلامش اولان يگلره ويرلورلر، هر نه قدر بويله يگلرڭ بوزوقلقلرينى، آنالرينڭ
بايلقلىرى پرده لب طورر ايسه ده، آز مدت صوڭنده بو پرده آچلوب، يگلرڭ
حاللى معلوم اولور، حتى كه كندى آتا و آنالرينڭ خانه لرندن ده سورلورلر.
ديدكمز قزلرده (خاتونلر) آتا و آنالرينڭ دقتسزلكلرى سببندن عمرلك قايعو
تارتورلر، و راحت كورمادكلرى حالده دنيايه وداع ايدرلر.

مقصد (۱۰)؛ یاشده موافقت

هر نرسه نڅ طبيعى بر اولچاوى اولنه چنى معلومدر. طبيعى اولچاودن چقوب اجرا ايدلش اش هيچ وخته فائده ويرماز. بو قبيلدن اوله رق، نكاح ايله كده هم معلوم وختلر اولوب، آندن مقدم ويا وختندن صوڅ، نكاحله قوشلق طرفين ايچون - يا، طب ويا كه اخلاق جهتنچه - ضرر كتورر. نكاح ايدلنه چك اير ايله خاتون آره سنده، ياش اعتباريله بر برينه موافق اولق، طبيعت طرفندن جبر ايدللكده در.

طبيعت خلافه اولان نكاح، حقيقت نكاح اولماي، يالكر بر رسم (فورمه) دن عبارت اولور. بويله نكاحله نكاح ديمكدن ايسه، نزاع و ندامت، ديمك مناسبدر. بعض ذاتلر، بو كچي نكاحله تجارت اسمي ويرمكده لر در. واقعا قارت بر كيمسه، بايلغي سايه سنده ياش بر قزي نكاح ايتدكنده، نكاح ايله كدن زياده، آچه قوتيله، بر قزك كوڅنى دكل، ياشلكني صاتوب آلمش اولور. بو شئ قانون نظرنده هر نه قدر خيانت اولماز ايسه ده، اخلاق جهتنچه، ظاهر بر خيانت در.

نكاح ايچون طييعى اولان ياش، اهل خبر ديدكنه كوره، ايرلرده يكرمى ايله قرق
آرهسى اولوب، قزلرده اون سكز ايله اوتوز آره سيدر. بوندن مقدم، يا كه مؤخر
اولان نكاحلر، فائده سز اولور. فقط هر شيده استثناء اولديغى كې، ضرورت
اورنلر، بونده هم استثناء ايدلور. اير ايله خاتون آره سنده اولان موافقت، اون
ياشدن زياته آيورمه اولماز سزلىق ايله تقدير ايدلنور. اوشبوگا كوره اون سكز
ياشده اولان قزك ايرى، يكرمى سكردن؛ اوتوز ياشده اولانك ايرى قرقدن آرتق
اولمه ليدر. واقعا قارت كيمسه ايله ياش كيمسه نك طييعتلى؛ هر وقتده بر
برينه خلاف اولديغندن، برلكده ياشامقلىندن فائده كورلماز.

طييعتلىرنده برلك اولميان كيمسه لر ده اتفاق اولماز و اتفاقدن محروم اولان
عائله ده، يالكز اسم ايله عائله اولوب، عائله چه لازم كلن وظيفه لر ك جملهن سندن
محروم قالور. هر نه قدر اولم وقتى معلوم دكل و كوب ياشلر ك جنازه لر ينى
قارتلر اوزدرمقده ايدكى كورولور ايسه ده، عاده بئا اولم نوبتى ياشلردن مقدم
قارتلره در. بو تقدير چه اون سكز ياشنده اولديغى حالده ايللى ياشلى ايره واران
خاتون، اون سنه صوكره هيچ ايشه ياراميان بر قارت و نيچه عدد صې بالالر

مشقتنى اوستىنىڭ ئالەمىگە مەجبۇر اولۇر. بۇندىن باشقا، تېببىي تەجىربە سەنە كۆرە، سىلامەت بىدنلى و قۇتلى كېمىسەلر ئۇ بالىلارنى، كۆپرەك و قۇتلى سىلامەت اولۇپ، سىغىي و قارىت كېمىسەلردىن ئۇلارنىڭ بالىلار دە خىستە و سىغىي اولۇر. يۇقۇرىدە سۇيۇلدۇر خاتۇننىڭ بالىلارنى، ئۇ دە اۇشۇ قەدەيە ھەم ئۇلارنى كەش اولۇر ايسە، ئۇلار خاتۇن، زەمەت اوستىنىڭ زەمەت ئالۇپ، دۇنيا ئۇلارنىڭ بىلەن باشى خەلەس اولۇر.

مقصد (۱۱)؛ طوی

طوی، کوب وقت، عمرده بر مرتبه کله چک کون اولدیغندن، شادلق اظهار ایدلمک عادتر. اگر ده اسراف چیکنه چقلماز ایسه، بونده ضرر اولماز. لکن طاقتدن طش کوچلنمک، یا که شریعت یولندن بر طرفه کیدوب، تیوشسر روشچه مال توکمک مناسب اولماز. نیچوک طوغری کلدیسه شویله مال صرف ایلیمک جومردلق اولمادیگی کبی، عدالتسزلیک اوزرنده مال توکمکدن صاقلانمق هم سارائلق دکدر. بلکه سارائلق و جومردلقق، شریعت جهتنجه میزانلری اولوب، بو ایکی شی، مذکور میزانه صالئوب تارتلدیغنده بر برندن تفریق ایدلنور. بو سبیدن، یالکز عوام مدحنی ایشدر ایچون، یولسر اوله رق، عقلی کیمسه، مالی تلف ایتماز؛ و کندی حالی مساعد اولمادیگی حالده، باشقه لره تقلید ایدوب، سرمایه سنی غائب ایلماز. بو سوزلردن مقصد، قزان شهرنده اولان مسلمانلرک، طویلرنده اولان فوق العاده اسرافلرندن منع ایلیمک دکدر. آنلر، دریا کبی معلوماتلی اولمقله مشهور اولدقلرندن، بزم عاجز قلممز آنلره واعظلیک ایده آماز. بلکه بزم مقصدمز، بویله طوغرولرده قزانلیره تقلید ایلیمک مناسب

دكل ايدكنى عرض ايتكدرد. زيرا هر عقلی كيمسه نك عملی، جمله خلق ايچون،
 تقليده صلاحيتی اولماز. روسيه اسلاملى ديمك، قزان شهرنده اولان بايلردن،
 يا كه باي صورتنده كورلن ذاتلردن عبارت اولماي، بلكه عموم اسلام ملتندن
 عبارتدر. بونلرك الوغ الوشى ايسه، قريه لرده اوطورمش صاف كوكللي،
 قناعتلي، راست سوزلي، اش سووچي، آچق يوزله خدمت ايدوچي، كوركام
 خلقللي، رياسز، دعواسز، تكلفسز، اولان بنده لر در. بزم يازدقلمز و بزم
 نصيحتلرمز، بونلر ايچوندرد. بونلر، اك بهالي و اك حرمتلو خلقلر اولوب، بونلرك
 عرف و خلقلريني (ضررسز لريني) اولكي كوزللكنده صاقلامق، لازم بر اش
 اولسه كرك.

طوى وقتنده، عادتدن طش مال تلف ايتكله، انسانك كوزل اسمي چقار اولسه
 ايدى، عباسي خليفه لرك شهرتلىسى اولان المأمونك «بوران» ايله اولان طويي
 قدر، كوزل اسم قالدورمش بر شي اولماز ايدى. حالوكه مذكور طوى، المأمون
 تاريخنك بعض سطرلري قارا اولمه سنه سبب اولمشدر. طويلرده، مجرد اسم و
 شهرت ايچون، صرف ايدلنه چك بايلقلرك بر قسمنى اولسون، قز ايله يكت يعنى

زوجانك كندى استقباليلىنى تامين ايلەك طوغروسىنى، ويا كە علم و ابنای
 ملت فائىدەسىنى فدا ايدىلور ايسە، البتە كوزل اولنور. بر برىنى ياد اولان اير ايله
 خاتونك بر كە قوشلنوب تركلك ايدە باشلامقلىرى - دقت ايله فكر ادلىنىسە -
 دنيانك كچكنە حادثەلەرنەن دكلدر. لکن بو عادەتە انسانلر الفت ايتدكلەرنەن لازم
 مرتبە دە اهميت ويلەيور. بونك مقدمەسى مشروع، صورتدە اولان نكاح رسىمى،
 هم دە نكاح وقتندە اولان طويدر. اوشبو سببەن، نكاح و طوى وقتلەندە اير
 ايله خاتون اولەقچى بندەلر، اكر دە بولنورسە آتا و آنالرى و جملە دوست و
 بيلشلىرى، خېرلى اولەسىچون، اخلاص اوزرندە، جناب الله رجاء و نياز
 اوزرندە اولمقلىرى لازم ايدكنەدە هيچ كيمسەنك شېبەسى اولماز. اش بويلە
 ايكن بعض بر كيمسەلر كورلور كە، بو كې اهميتلى ساعىتلىرى تقيدر
 ايدە بيلەلى، كويا صراط كچمىش كيمسەلر كې، شادلىق اظهار ايدوب، جملە
 يمانلقلرك آناسى اولان ايچملكلر حاضرلر، ايسركلر ايله مجلس قوروب، مبارك
 طويليرىنى وا اسفا! تلوپ ايدرلر! ... مدنيتسىز عد ايتدكمز چواش و چرمىش
 خلقلرى، ايگن و آشلق اشلىرى ايچون باشلاب باصولرە چقدقلىرنەدە، كندى

رسلرنچە توبە، استغفار ھەم کلا وایتدکلی، حالده، عائله تشکیل ایلمک کبی،
 عقل قارامقنده بیوک و شریعت قارامقنده حرمتلی اولان اش باشنده، خاتونلر
 و بالالردن و جمله انصافی بندهلردن حیاء ایتمای، جناب اللهك آچوی باش
 اوستونده بر قارشیدن ده یاقن طوردیغنی فکر ایلمای، و آخرت کوننده جواب
 ویرهچک بر ساعت وار ایدکنی کوکله کتورمای، بویله ایسرکلک مجلسلی
 ترتیب ایدرلر ایسه مسلمانلغك فضیلتی نه یرده قالور؟ ... کوکل کوزی
 صوقرایمق اوشبو روشپه اولور! ... ایسرتکچ مجلسی قوروب، تشکیل ایدلن
 عائله نك خوش صورتده دنیا کیچرمه سی و یا که بویله نکاحلردن وجوده کلن
 بالالرك توفیقلی اولملری، اك نادر شیلردندر. اوشبوگا کورا، بویله خبیث
 شیلرله طوی ایدن آتا و آنالر، قارنداش و ولیرلر؛ کوزلرینك نوری باغرلرینك
 پاره سی اولان بالالرینك بختسز اولدقلىنی، کوروب؛ لذت آلمقده اولان
 وحشیلردر. آدم اوغلینك بو کبی آتا و آناسی، اقربا و ولیرلی اولانچه، هیچ
 اولمادقلى خیرلو در. طوی اسمیله ایسرتکچ ایچوچیلرك حاللری، آت صاتوی
 ایدن و مگارپچ دیه جیولشوب ایچوچی چنکانه لر (سیغانلر) حالنده نیچه مرتبه

توبان اولور. چونکه صوڭغیلر حیوان صاتوب ایچدکلی حالدده، اولکیلر انسان
بلکه اڭ یاقن و اڭ عزیزلرینی صاتوب ایچمکده لر در. انسانلقدن توزان مقدارنده
الوشی قالمش اولان ایر ایله خاتون، دنیا بر جبهیه مالک اولمای، نکاحلرینڭ
ده اورامده اجرا ایدلمه سنی اختیار ایتسونلر، فقط بویله مبارک و عمرلک
یادکارلرنده، تاجچی ایچملک اولنمه سنه رضا اولماسونلر! ...

مقصد (۱۲)؛ زفاف

زفاف، اڻ الڪ مرتبه اولهه رڻ، آره لرنده نڪاح عقدی اجرا ایدلن ایر ایله خاتونلڻ کورشمکلریدر. ایدش اولنه چق خاتونله کورشده شفقت و احترام ایله سلام ویرمک، ملایم و آچق یوزله سویلشمک ادبلردندر. هر شیدن مقدم، ایر ایله خاتون هر ایکسی ایکی رکعت نفل نمازی اوقوب، جناب اللهدن خیرلی معیشت، حلال رزق، ایزکی ذریتلر صوروب دعاء ایدرلر ایسه، کوزل اولور. خصوصاً بو وقت، هر ایکی طرفڻ کوڳنه رقت و اثر کتورر. دعاء قیلق ایچون بو کبی وقتلر غنیمتدر. اوشنداق؛ هر نه قدریری کلور ایسه ده، خاتونه آنڻ یاقنلرینی غیبت ایتمکدن؛ نڪاح وقتنده اقبالر آره سنده اولان بعض مناسبتسز واقعهلری یاڳارتمقدن؛ مهر کوبلکی و جهاز آزلقی کبی شیلردن؛ باشقه کیمسه لرڻ طویلری شهرتلی و جهازلری کوبلکندن؛ چیت خاتونلرڻ کوزللکلرندن و یکاولرینه اولان حرمتلرندن، بحث ایلهک مصلحت دکلدرد. زیرا بو ساعتلر، خاتونلرڻ یوز صولری توکلنه چک وقت دکل بلکه کوڳلرینه تسلیه ویرله چک بر وقتدر. ناموسلی کیمسه بو شیلر حقنده، زفاف

کیچه لرنده دکل، حتی غیری وقتلرده ده خاتوننه سویلهاز و عمر بارنجه بحث چقارماز. زفاف و باشقه وقتده هم کوب کولک، دائم آچو اوزرنده طورمق، باشقه خاتونلری مدح ایلمک تربیه لی ایرلر اشی دکلدر. هر نه قدر بزلرده عادت دکل ایسه ده، قز ایله یکتاڭ هر ایکیسنه محرم اولان یاقن قارنداشلرندن بررسی بولنوب، قزی اوزینک حامیسی اولان ایرینه کورشددر (تقدیم ایدر) ایسه البته مناسب اوله چقدر. لکن اوشبو وقتده نامحرم خاتونلر برلکده اولمق، و یا که مخصوص عدد ده اولان یاش قزلر مخصوص کیوملرده اولنه رق قز ایله کچاو کورشه چک مجلسده اولنوب، برلکده اوطوروب، چای ایچمک اخلاق و شرع جهتنجه موافق عمل دکلدر. زیرا آدم بالاسی تزوج ایتیه طبیعت جهتنجه مجبور اولنور ایسه ده، بونده ایسه شریعت جهتنجه اولان مقصود، اجنبیلردن عفت اوزرنده یاشامق و کوڭلی هم تربیه ایتمکدر. ایمدی عفت مقصود اولان بر اشک اڭ ایتداسنده بویله حتی خاتونی اوله چق قزدن زیاده بیزامنش و توزانمش یاش قزلر ایله برلکده اوطورر و مجلس ایدر ایسه عفت قای یرده قالور؟ ... خصوصاً اوزون فکرلر و اوزاق مشقتلر ایله خاتونی

اوله‌چق قزڭ كوڭلى راحتسز، كنديسى زياده آرمش و ضعيفلمش اولديغى
حالده، معلوم ياش قزلر، تفرج ايچون كلدكلرندن نشاطلى و بويوزدن كوڭله
ملايم كورله‌پيلورلر. بلكه معيشتنى ابتداء ايده‌چك ساعتينڭ ابتداسنده يكاو
اوله‌چق كيمسه‌نڭ كوڭلى، ايكنچى بر كوزل قزه باغلانوب (چونكه آدم
اوغلى فرشته دكلدر، كوڭل هر طرفه كيدر، يوق بنم كوڭلم كيتماز؛ كوزم ده
دوشماز دپيان كيمسه‌نڭ دعواسنه انابت ايدلماز) قالميه و بو سببدن كندى
خاتوننى حرمتسز ايتيه باعث اوله پيلور. بناء عليه بو فنا عادتي بتورمك وقتى
كلمشدر.

مقصد (۱۳)؛ ازدواج و محبت

بو دنیا ده آدم بالالرینی بر برینه محکم باغلاب، جمله‌سندن بر هیئت تشکیل
ایتدرن شیء احتیاج ایدکی معلومدر. یعنی دنیا اوزدرمقده بر برینه محتاج
اولمقلری، آدم اوغللرینک مدنیت کسب ایتمه‌لرینه سبب اولمشدر. لکن
بی‌لورمیسز، ایر ایله خاتونی بر برینه باغلامش نرسه نه شیدر؟! ... هیچ شبهه
یوقدر که ایر ایله خاتونی بر برینه باغلامش شی «محبت» اوله‌چقددر. ازدواج،
اگر ده بر کویره تشبیه ایدلسه، محبت ده کویری محکم ایلمش قاداتلاره؛ اگر
ده بر تاش بنایه تشبیه ایدلسه، محبت ده آتی برکتمکه اولمش کرجه
(ازویستقه‌یه) تشبیه ایدلنور.

محبت اولان یره عمران و مدنیت کلور، محبت وداع ایلیان یره خرابلق کلور.
مدنیت؛ عائله، الحاصل بتون دنیاانک نظامی محبت ایله برلکده یورمکه در. آدم
اوغلینه فضیلت کتورن، خلقنی کورکام ایدوب عقلنی تربیه ایدن، شفقت و
مرحمته الفتلدن، شیء، جمله‌سی محبت در. محبت آدم اوغلنی هر تورلی
رذالتلردن پاک ایلر. اڭ مرغوب؛ و اڭ کرکلی اولان محبت، ایر ایله خاتون

آره‌سنده اولان محبتدر. زیرا بر برنده محبتلری اولان ایر ایله خاتون؛ دنیاناک
راحتلری شویله طورسون، بلکه مختلرنده اولدقلری حالده، عمرلرینی سعادت
اوزرنده کیچوررلر.

محبت، پاک و صاف اولق شرطیله؛ ایر ایله خاتونی بر برینه یاقن کتورر،
خلقلرینی تهذیب و عقلرینی تربیه ایدر؛ شویله که بر برینه محبتلی اولان ایر ایله
خاتون، بتون عائله‌لرینی، حتی خادم و کورشیلرینی ده رضالندررلر. لکن
محبت طوغروسنده؛ ایر ایله خاتون اوزلری هم بر طرف اولمای، بلکه بر مقدار
الوشلری اولور. شویله که؛ اوزلری سبیلرینه یابشورلر ایسه، کوب وقتده، یوق
اولان محبت وجوده کلور، اولدن اولسی محکمنور دائم اولور. اوشبوناک ایچون،
سبیلرینه یابشمدقلری حالده، «آره‌مزده محبت یوق» دیه شکایت ایدن ایر ایله
خاتون حقلی دککلر در. چونکه، بویله حال اولدیغنده هر ایکی طرف سبیلرینه
یابشقم و غایت اجتهاد اوزرنده اولق تیوشلیدر. سبیلرینه یابشقم، دیمکدن،
مرادمز، اوفلتمک و یا که دعاءلر یازوب یانده یورتمک دیمک دککلر. زیرا بو
شیلرک فائده‌لری وارلغنی بزلر هنوز تجربه ایتمادک. بلکه بزم مرادمز، اخلاق

علماسى طرفندن ايسە محبت سىبىلىرى دىيە اوشبو شىلىرى كوستروب، اير ايله
 خاتونە وصيت ايتىمكەلەردى: اير اكر دە خاتونىنىڭ محبتى آرزو ايدر ايسە،
 خاتونىنىڭ سەادتى ايچون غىرت ايدوب، آنڭ خەلقلىرىنى ھەم تىرىيە ايلسون.
 چۈنكە يىمىش آغاچلىرى نە كېي دقتى تىرىيەلرە محتاج اولورلر ايسە، خاتونلر ھەم
 اويلە اعتبارلى تىرىيەلرە محتاجلردىر. خاتونە بر يىمىش آغاچيدىر. بوزوق يىمىش
 وىردەكنە، آغاچى دكل، آغاچڭ صاحىبى شلتە ايتدەكلىرى كېي؛ خاتون دە
 بوزوق بالا يتشەردەكنە، ايرىنى شلتە ايلەك لازم كلور (فقط بو شلتەدن
 خاتون ھەم بر طرفدە قالماز). خاتونڭ طبيعتى يىخشى آڭلاب و ھەر مەاملە دە
 شوڭا كۈرە ھەركەت ايلسون. خاتونلرڭ آچولرى ايرتەرك كلوچان، كوكرەكلىرى
 دە تارراق اولوچان، كوب اوينلىرى چن حساب ايدوچان اولدەقلەندى، آنلر
 ھەقەندە مساهلە اوززەندە اولسون، قەسورلەقلەندى كوز يومسون، خاتونە قارشو
 دەوالى، اورنىز تەكبەركل ايتماي، بلكە تواضەلى و وقارلى اولنسون. وقار ايله
 تواضە، خاتونلرڭ كوڭللىرىنى جلب ايدەچك شيدىر. خاتونە آچى سوز استعمال
 ايتماسون، قاطى طبيعتلى، قارانغو چەھرەلى، آچوچان، اورنىز كونچى، يوق بار

نرسه لر حقنده تفتیش ایدوچی اولماسون. چونکه بو شیلر، خاتونک حرمتی بیارمیه؛ آریه دشمنلق دوشمیه، خانهک نظامنی بوزمیه، باعث اولور. ایسرتکچ ایچماسون، اوطوش اویناماسون، یالقاو و جبن (یوراکسن) اولماسون، یوق یومشلی بار ایدوب، خاتون و بالالینی، تاشلاب یورماسون، خاتونی طرفندن کورلمش محبته، بیلمش کی طورمای؛ بلکه کورکام معامله ده اولسون.

خاتونی، کیوم صالوم، آشامق و ایچمک طوغروسنده عادتدن طش شیلره و اسرافلره عادتلندرمای، بلکه مصارفسز و ینکل شیلره قناعت ایلمک اصولی اوکرتسون، زیرا، زینت ایله لذت، ایسرتکچ ایچمک قیلندن اولوب، مبتلا اولان کیمسه همیشه آرتدرمق غیرتده اولور. ذاتا زماغزده شایع اولان موده لرده بر ایسرتکچ در. خاتون خلقی هر وقتده ایر خلقنه تابع اولدیغندن، خاتونی تربیه ایلمیه قصد ایدن ایر، اک اول اوله رق کندی خلقنی تربیه ایلسون. خاتون، اکرده ایرینک محبتنی آرزو ایدر ایسه، کندیسنگ، الله تعالی یارادمش اولان مخلوقلر آره سنده اک کوزل بر مخلوق ایدکنی خاطرلب، هر وقتده پاک اولمیه عادت ایلسون. زیرا نجس خاتون کی محبتسز کورلن

کیمسه هیچ یوقدره. پا کلکه عادت ایتیان خاتون، کندیسنگ زوجه کیا: «بنی سومه! زیرا سولمک شرافتندن بن محرومم!» دیه سویله مکده در. عفتلی، راست سوزلی، طوغری، اطاعتلی، شفقتلی و آاز سوزلی، تکلفسز، آاز کلوچان، تواضع و وقارلی، قناعتلی، دیندار، اش یارادوچی، ایرلره خاص اشلردن بر چیتده طوروچی، اولسون. ایری یوق وقتنده یا که چیت کیمسه لر دعوتنه واردیغنده عادی کیوملری ایله اولوب، ایری حضورنده، گوزل کیوملری ایله زینتلنوب یورسون. ذاتا جمال هم زینت، ایرلر محبتنی جلب ایتک ایچون اولان سبیلر در. بو شیلر، جمله سی محبت سبیلری اولوب، ایر ایله خاتون بونلره ملازمت ایتمه لیدر. بو دنیا، سبب عالمی اولدیغیچون بلکه بونلر اداء ایدلدکنده محبت هم وجوده کلور.

مقصد (۱۴)؛ ایر وظیفه سی

کرک کیم اولسه ده اولسون، گوزل معامله ده بولنق شریعت اسلامیه نځ
برنچی قاعده لرندن اولمقده ایسه ده؛ گوزل معامله نځ اڅ الزم اولان قسمی
خاتون ایله اوله چق معامله در. خاتونلر، اسلام نظرده فوق العاده حرمتلی ذاتلر
اولوب، خاتونلره رعایت اوزرنده اولان ایرلرده اڅ حرمتلی اولان ایرلردر. قرآن
شریف، خاتونلر ایله کوزل معاشرت ایتمک طوغروسنده آچق فرمان ایلمشدر
که، مذکور فرمانی یرینه کتورمک هر بر مسلمان ذمه سنه لازمدر. اوشبونځ
ایچون هر بر مسلمان، خاتونه ضرور اوله چق شیلری حاضرلیه، خاتونی هر بر
آغرقلردن، حالندن کلدکی قدر حمایت ایتمیه، خاتونه قارشو مرحمتلی اولیه،
بورچلیدر. بویله معامله ده اولان ایرک دنیا سی ده توزوک، آخرتی ده راحت
اولور. خاتونیه گوزل معامله ایتمه کی شرفلی بر وظیفه اعتقاد ایدن ذات، طاقی
یتشماز، یا که شریعت و عقل طرفندن منع ایدلن شیلر ایله خاتونی تکلیف
ایتماز. بلکه اڅ عزیز بالاسنه اولان شفقتی مرتبه سنده بر شفقت ایله، خاتونی
هر بر مشقتلردن صاقلار، بویله اولق، عالی طبیعتلی ایرلره یاراشور بر وظیفه در.

خاتونلرمز، آتا و آنالرينڭ عزيز بالالرى، و كوزلرينڭ قاره لرى اولدقلىرى
 حالده، آنالردن آيرلوب، بزلره يارب، و كل اشارتلمزده تابع اولميه حاضر طوران
 سوكلو قارنداشلرمز در. بونلر، بردن عائله نظامنى حفظ ايلمك، و ايكنچيدن
 محض بزلره يارماق قصديله، تون اويقولرينى و كون راحتلرينى قدا ايدوب،
 بالالرينى قاراب اوسدرمكه لر، حتى كه شريعت تكليف ايتيان كوب
 خدمتلىرى، اوزلرينڭ غيرتلىرینه مجبور اوله رق، اجرا ايتمكه لر در. ايمدى، بونلرڭ
 بو كې ايزگولكلردن كوز يوموب، كوركام مكافات ايده چك اورنده اوصال
 معامله ايدر اولسه ق، ايرلره و انسانلره مناسب دكل قباحترلرڭ اڭ الوغنى ايلمش
 اولورز.

بو سوزلردن مقصد ايسه سيرچى اولوب طورميه دعوت ايتمك اولماي؛ بلكه
 عقل و شريعت مساعده ايتدىكى روشحه گوزل معامله ده اولنمق تيوش ايدكى
 بيان ايلمكدر. خاتون ايله اوله چق معامله، افراط و تفريط اوزرنده اولماي، بلكه
 عدالت اوزرنده اولميه تيوشليدر. تربيه لى اير، خاتوننه قارشو حرمتلى معامله ده

اولدیغی کبی، کندی وقارینی هم حفظ ایدر. یعنی کندیسینی حرمت ایدر، و کندیسینی حرمت ایتدره بیلور.

اشلرنده آڭا مشورت ایدوب، قایو بر طرفه اولسون کیتدکنده - رخصت صورمتی قصیدله دکل، بلکه بیلدرمک نیتیه - واره حق اورنندن خبر ویرمک لازم اولور، تا که کیساکدن برر حادثه واقع اولسه؛ خبر ویرمک طوغروسنده، خاتون عاجز بر حالده اولماسون. ایرینڭ مشورت و بیلدرمکنه عادت ایدن خاتون، ایرینڭ سودکنه امین اولور، و بونڭ ثمره سی اولهرق کندیسینی هم دائم صداقت اوزرنده اولور.

خاتونلر، قزلرده یورمکده اولان حیوانلر کبی عقلسز و مشورته لائق دکل ظن اولماسون! بعض خاتونلر اولنور که، اگر ده عقللری میزانه صالنور ایسه یوزلر ایله ایرلرڭ عقللرینه غالب کلور. «اگر ده حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله عنه جنابلرینڭ اوغللری، قزلری مالک اولان عقل کبی بر عقله مالک اوله ایدیلر، حضرت فاروق جنابلرینه، خلافت کوچلک ایله کمش اولوردی» سوزی سوزی مشهور دکلیدر؟...

ومع ذلک اگر ده خاتون طرفدن ويرلش فکر، صواب کورماز ايسه، مناسب
 دليلنى کتورب، طوغرى دکل ايدکنى اثبات ايلهک ايره لازم اولور. بو سایه ده
 بردن مشورت ايدلمک شرفنه نائل اولديغندن، و ايکنچيدن بوزوق فکرى
 تصحيح اولنديغندن، خاتون، ايکى تورلى فائده کورمش اولور. زوجينک شفقت
 قناتى آستونده اولديغنى بيلن خاتون، هر بر درست فکرىنى زوجى حقنده
 صرف ايدر، دائم آنک رضالقنى استحصال ايتمک يولنده اجتهاد ايلر، آتا و
 آناسندن و جمله قارنداشلرندن آرتق آنى سور، و آنک عقل ايله برکلمش شفقتنه
 حيران قالور، حاضر و غائب اولديغنده آنک خدمتى جاننه غنيمت پيلور، حتى
 مقبول بر دعاسى اوله چغنى بيلمش فرض اولنسه، ايرى ايچون آنى هم فدا ايدر.
 دنياده بوندن زياده راحت اولور مى؟! ... خاتونلر کنديلرى استعمال
 ايتدکلرنده، يا که آنلرک نظارتلرنده اولديغى حالده کوب وقت، خانه ايچنده
 اولان چينياق، تاش و پيالا صاوت و غير اسبابلر، اولورلر. بويله حال
 اولديغنده ايرلرک وظيفه لرى ققمرمق اوروشمق اولماي، بلکه الوغ ضرر
 اولماديغنده بيلمش اولوب طورمقدر. ناکاه خاتون کنديسى کلوبده: «بويله

قصورلغىم اولدى» دىيور ايسه، يا كه قيمتلى شيلره قضا اولورسه، بو وقتده هم:
 «جانم الله تعالى بوندن الوغ قضاالردن حفظ ايتسون، باشمز سلامت اولسه مال
 تابلنور؛ و مع ذلک بوندن صوڭ اعتبار اوزرنده اولمليسن» ديمک کبي سوزلر
 ايله نصيحت صورتنده تنبيه ايلهک تيوش اولور. بويله عادتلى اولان ايرلرڭ،
 خاتونلىرى حضورنده حرمتلى آرتور و مرتبهلى بلند اولور. واقعا خاتونلر،
 ايرلرڭ قينامقلردن دکل عفولردن، سوکولردن دکل وقارلى نصيحتلردن
 قورقورلر. لکن بويله قورقورلى، قويلرڭ بوريلردن قورقورلى قيلندن دشمنلق
 قورقوى اولماي، بلکه محبت و حياء ايله قاتوش اولان قورقو اولور. اير اولان
 کيمسه، صحبت وقتلرنده، و فراغت زمانلرنده، کنديسنڭ نه شيلرى سووب و
 نه شيلردن نفرت ايتدى، زمانڭ عمومى عادتى نه يولده ايدى، و بالالرى نه
 يولده تربيه ايلهک لازم کلهچكى حقنده؛ اوشنداق دوستلر و بيلشلىر هم
 دشمنلرڭ احوالى بيان ايلهک، و دنيا طورمشنده کرک اولان عرف و عادتلى
 بيلدرمک حقنده، ارشاد ايلهک تيوشليدر.

بویله ایتک خاتونلرک یا گشملرندن صاقلانمیه سبب اولور. لکن اونودمق و خطا اشلکدن آدم اوغلی خلاص اوله آلمادیغندن، ایرلر کبی خاتونلر هم خطا اشلرده بولنورلر. بویله خطالقلر اگر ده شریعتیه خلاف اولماز ایسه، یوقاروده دیدکمزچه عفو ایدلمیه لائق اولور. اگر ده خاتون، شریعت رضا اولمیه چق یا گش اش کوسترمش ایسه هم ده بونی قصدا اشلش ایسه، او وقتده مساهله ایتک البته جائز اولماز. بو صورتده ایر، مذکور عملک عیب ایدکنی خاتونه گوزل آگلادر، اگر ده بوندن فائده اولمازسه، خاتونک و لیلرینه اعلام ایدر و آنلردن یاردم استر. لکن سوکمک، صوقص، و کوچلی ذاتلره شکایت ایلکدن اجتناب ایلک علو همتدر.

روایتلره کوره اصحاب کرامدن بریسی، خاتوندن شکایت ایلک اولوب، وقتک خلیفه سی اولان عمر الفاروق رضی الله عنه حضرتلرینه وارمشیدی، لکن خلیفه نک خاتونی، خلیفه یه جواب قایتاردیغنی ایشدوب کیرو دوندی. هر نه ایسه بو ذاتی خلیفه حضرتلری کوروب قالدیغندن چاغرتوب کیرو قایتاردی و نیچون کرمازدن کیرو قایتوب کیتدکنی موردی. صحابه ده: «یا امیر المؤمنین!

خاتونم آچی سوزلی اولدیغندن، حضرتکزه شکایت ایلمک قصدیه کلهشیدم،
 لکن خاتونکژ طرفندن جواب قایتارلدیغنی آکلاب؛ بو قایغودن خلیفه کندیسی
 هم خلاص دکل ایمش، دیه کیرو دونوب کیتمکده ایدم» دیدی. بوگا قارشو
 خلیفه حصرتلری: «ای قرداش! خاتونلرمز، خانهلرمزی یووب سبورلر، کیوم
 تکوب اوستمه کیدرلر، آشامیه و ایچیه حاضرلر، کرلرمزی یوارلر،
 بالالرمزی تربیه ایدوب اوسدرلر، قایغولی ساعتلرمزده کوکمز تسلیه ویرلر،
 بزم اوستلرمزده بونلرک الوغ منتلری وارد. ایدمی کندیمزه دینزه ضرر
 کتورماز روشده آدچیلک ایله بعض وقت حرمتمزده قصورلق ایدرلر ایسه،
 هیچ عفو اولمازلر می؟...» دیمشدر. صحابه ده خانه سنه کلوب اوشبو ماجرائی
 تماما خاتوننه سویلش، خاتونی ده بوندن عبرت آلوب، عمر وارنچه زوجنه
 اطاعت ایلمک اولوب، عهد ایلمشدر. خاتونلر ایرلری طرفندن هر وقت حرمت
 کورمیه مستحققر ایسه ده، حمل و قتلرنده و یاش بالالری اولدیغنده دخی زیاده
 حرمت کورمیه لائق اولورلر. بو کونلر، خاتونلر ایچون مشقتلی و آغر کونلردر.
 خاتونلر، اک آغر بلالره - اگر ده ایرلرینک صداقتلرینه طوغری کلهش اولسه لر

- صبر ایدرلر ایسه ده، کندی حقلرینک تاپتلمه سنه اصلا رضا اولمازلر. بلکه یونی الوغ مسخره لک حساب ایدوب هیچ وجه ایله تحمل ایده آمازلر. واقعا بو عادتلرنده خاتونلر حقلیلر در، اوشبونک ایچون خاتونینک حقنی ضائع ایتمای. شریعت دائره سنده صاقلامق ایرنک وظیفه سننددر. خاتونلر حقنی یرنده صاقلانور ایسه، عائله شرافتی محفوظ و خاتونی ده شاد هم سلامت اولور. «خاتونینک عقیف اولمه سنی استیان ایر، اڭ مقدم کندیسینی عقیف اولسون!» مقالی غایت درست و طوغریدر. بو اورنده یازلمش شیلر، ایرلر اوستونده، هیچ مساهله سی جائز دکل وظیفه لر اولوب، اجراسی لازم اولور. وظیفه سی نه ایدکنی بیلوب، یا که بیلمای، اصلا مقید اولماز ایسه، او کیمسه یه ایر دیمک جائز اولماز. واقعا وسکاو فابریکاندلرندن نسییه آلمش شیلری سایه سنده، فخش خانه لرده، سراخانه لرده عمر اوزدروچی، اوطوش اویناب بایلق، و قیمتی عمرینی تلف ایدوچی کیمسه نڭ عائله باشلغی اولمه سندن توزان قدر اولسون فائده کورلماز. کاشکه فائده کورلماکی ایله قالسه ایدی، بلکه نهایتسز درجه ده ضرر کورلور. عائله باشلغنده اولان یاشرون و اشکاره سفاهتیر، جمله سی بالالره

و خلفره میراث قالور. بونک نه قدر بیوک بدبختلک ایدکنی هر کیم اوز عقلی
ایله بیلسه کرک.

مقصد (۱۵)؛ طلاق و مفارقت

ازدواج، ایر ایله خاتونک برلکه عائله تشکیل ایدوب، برلکه یاشامق، و برلکه بالار یتشدرمک ایچون اوز آره لرنده ایلش عهد و اتفاقلرندن عبارت اولوب، طلاق و مفارقت ایسه، اوشبو اتفاق بوزمق و عهدی باطل ایلک اولور.

عائله تشکیل ایدوب، قلب و قالب ایله، ایر ایله خاتون برلکه یاشامق ایچون الک برنجی شرط، طبیعتلرنده برلک اولمه سی لازمدر. زیرا ازدواج بر ایکی کونلک سفر رفیقی اولمای، بلکه عمرلک بر برینه رفیق اولدقلرندن، طبیعتلرنده برلک اولمادیغنده، برابر یاشامق ممکن اولماز. عمر بارنچه بر برینه کینه و حسد اوزرنده طورمق، و بوگا صبر ایدوب هم توزمک، دنیا ده ممکن اوله چق شی دکدر. زیرا بویله معیشت، زندانده حبس ایدلمیه نسبتله هم آغر بر معیشتدر. اوشبو سبیدن، اگر ده عائله اتحادینه سبب اولان زوجان آره سنده الفت اولماز و ایر ایله خاتون ده کندیلری الفت پیدا ایتک ایچون جمله

اجتهاد لرینی طرف ایدوب ده، بو شیئ میدانله کلهاز ایسه، بو وقتده بر برندن
مفارت ایدلمک حقنده شریعت طرفندن رخصت ویرلشدور.
واقعا بر برینه ضد اولدقلری حالده، کوچلی بر عذاب ایچنده او طرمقدن،
یخشیلق و شریعت یولی اوزرنده مفارت ایدوب ده، هر بری کندی بختلرینی
تجربه ایتمک مناسب ایدکی شبهه سز در. طلاق و مفارت انسانلر آره سنده
طبیعی بر اش اولوب، هر قوم و هر ملتده کورلکده در. فقط بعض ملتلر
مشروع صورتدن باشقه صورتله مفارت ایتدکلری حالده، اسلام شریعتی بونی
مشروع و بر قدر قاعده لر اوزرنده نظام ایلمشدر. بعض وقت اولور که، ایر ایله
خاتوندن بری بوزوق یوله کروب یمان اسمی چقار، کندیسندن هر کیم نفرت
ایتمیه باشلار، و بو سببدن بتون نسل و بتون قبیله مسخره لکه دوشه چک اولور،
بویله بلایه دوشدکده یا که دوشه چکی معلوم اولدیغنده، مفارت ایتمکله کندی
شرافتنی صاقلامق، ایکنچی طرفه ممکن اولور. بو شیر، طلاق مشروع
اولمه سنده کورلن فائده لر در. لکن اسلام شریعتی هر نه قدر طلاق نظام
ایلمش ایسه ده، یالکز ضرورتی دفع ایلمک ایچون جائز کورمشدر. یوقسه ادب

و اخلاق جهتنجه نظر اولديغنده طلاق جناب اللهه مبغوض بر عمل ايدكى احاديث نبويه شهادتيه ثابتدر. طلاق ايدلمش خاتون - قايتوب كره چك انصافلى برياقن قارنداشى اولماديغنده، صوراشوب قارن طويدرميه و يا كه هر تورلى آدملىر ايله كورشوب سويلشوب يورميه و صوكره ده بر سفاهت خانه ده كون اوزدرمغه مجبور اولور. اوشبونك ايچون طلاق سببندن يا ديلنچى كوبايور، يا كه فاحشه آرتور. بونلرك هر برى، ملتمز ايچون طاعون و خالير ميقرولرندن زهرلى ميقرولر ايدكى معلومدر. طلاق ايدلمش خاتوندىن بالا طوغمش ايسه، اش دى مشكلشور. چونكه آيورلمش خاتونك بالالرى آتا و آنالرى سلامت اولدقلى حالده، يتيم اوله رق عمر كيچرلر. بلكه كوب وقت اولور كه وفات اولان خاتوندىن قالمش بالالرى، آنلر اوستنه كلمش آتا، مرحمت ايله تربيه ايتدى حالده، آيورولوب كيتمش خاتونك بالالرينه دشمن نظريه باقار. اوشبو سببىدن بويله بالالر، هيچ كيمنى درست تربيه آلماي، و فضيلت اوكرنه بيلماي، ايكي جامع آره سنده اولان بينماز كى تمام اخلاقسز آدملىر اوله رق يتشورلر. بو شيلر طلاقده اولان ضررلردندر. بعض كيمسه لر كورلور

که، خاتونلر ایله معامله ایتکده شریعت حکمنه کوره معاذ الله ایرلر هیچ مسئول دکل، ظن ایدرلر. بونلر فکرینه کوره ایر، اوزینک خاتوننی استرسه سوسن و برلکده طورسون، استرسه قیناسون و آیوروب قوبوب یبارسون، خاتونک هیچ اختیاری اولمای، آدم قولنده اولان جانسز تایاق منزلنده اولور ایمش! ... بویله بر اعتقاد بزم خلغمز، خصوصا عواملر آره سنده شو قدر مشهور در که، جتی اوستنده اولان کوب فرضلرنی بیلهادکی حالده، بونلری سویلییه بیلور. بونک کی بوزوق فکرلرک و اصلسز سوزلرک، خلغمز آره سنه سرعت عجبیه ایله نشر اولنمهی، آنلره شریعت حکملرنی آچیق ایدوب آکلا دوچی و ذهنلرنی نورلاندیجی اخلاقلرنی اصلاح ایدچک یولده وعظ ایدوچی آزلغندندر شو سبیدن بزم آره مزده عائله احوالی عجیب صورتده بوزولمشدر. بر خاتوننی یخشی تربیه لب آسرامیه اقتداری اولمادیغی حالده ایکنچی، حتی اوچنچی خاتون آلوچی، فرشته کی خاتونی اولدیغی حالده فاحشه لر آره سنده عمر ضایع ایدوچی؛ یاش بالاسنی آره ایله تارتوب یوروب اوراق اووچی خاتوننی قزل قانلره باطروب قیناوچی؛ چاباطه باوینی چیشمیه یتشه آلمادیغنه قزوب، بالالرنیک

آنالرینی آیوروب ییاروچی؛ قبری نی قازمق تیوش اولدیغی بر یاشنده، صبیلق
 چاغندن آیلمیان قزلری نکاح ایدوچی؛ جزئی ماللری بولک حقنده طوغمه لری
 ایله ادبی دشمن اولوچی؛ بزم آره مزده حسابسز دره بوندن باشقه بتون قریه لر و
 شهرلر یتیم بالالر و فقیر دیلنچیلر ایله طولمه سی، جمله سی عائله لر مز بوزو قلغندندر.
 بو فالغمزی اصلاح ایچون جناب الله بزلره حسیاتلی، حمیتلی، درایتلی، احوال
 عالمدن خبردار، چن اسلام شریعتنی ییلوچی، و سوزندن زیاده، کندیسلی عمل
 ایدوچی عالملر احسان ایلسون! ... اسلام شریعتی، قللردن عفو ایتک، مؤمنلر
 ایله قارنداشچه طورمق، عموما آدم بالالریله کوزل معاشرت ایتک، حتی که
 حیوانلره رحیملی اولمق ایله بیورر ده، اڭ صاف کوڭلی، و اڭ مرحمتلی اولان
 خاتونلر حقنده؛ یرتقچلره ایدلمیه چک قدر؛ مرحمتسزلکی تجویز ایدر ایمش! ...
 بو اوله چق شیمیدر؟! ... «خاتونمی سومیورم، شوناڭ ایچون طلاق ایلهک
 فکرنده یم» دیان کیمسه یه، حضرت عمر رضی الله عنه حضرتلری: «سوماز

ایسه‌ك عهده وفا و رعایه یوقیدر، یوقسه دنیا ده اولان خانه‌لر محبت ایله
طولشمیدر؟!» دیه زجر ایله‌شیدی^۹.

بو طوغروده حدیث کتابلری تیکش‌رلور اولسه، خاتونلری رعایه ایله‌ك و آنلره
دائم شفقت و مرحمت اوزرنده اولمق ایله بیورلش حدیث شریف‌لر صانسر
اولور.

۹ کتّاب البیان والتبیین لامام الجاحظ رحمه الله. ج ۱، ص ۱۸۳

مقصد (۱۶)؛ تعدد زوجات

تعدد زوجات، بر ایرنڭ، برسی اوستنه ایکنچیسی اوله رق بر نیچه خاتون آلسی، دیمکدر. ازدواجدن مقصد ایسه برلکده یاشامق و برلکده عائله تشکیل ایتک اولدیغندن، بر وقتده بر نیچه خاتون ایله برلکده عائله تشکیل ایلمک، ممکن اولماز. زیرا عائله تشکیل ایتک محبته باغلی اولدیغندن، بر وقتده بر نیچه خاتونلردن بر دن باشقه سنی سومک ممکن اولماز، سومادکی تقدیر ده عائله هم تشکیل ایدلماز. بو، طوغری بر حکم اولسه کرک. چونکه بر نیچه خاتونلر، بر وقتده بر ایر نکاحنده جیولدقلری وقتده، بر برینه طبیعی اوله رق بر نیچی درجه ده دشمن اولورلر. ایمدی بونلردن تشکیل ایدلن عائله یه، عائله دیمکدن ایسه، موضع محاربه دیمک مناسب اولور. لکن، خاتونلرڭ خسته لکه مبتلا اولمقلری و یا که بالا طوغدرمای قالمقلری ده نادر دکدر. بوندن باشقه آنلرڭ بعض عذرلی کونلری هم اولمقده در، ایمدی، طبیعی حاجتلی اوتامک و یا که نسل و قبیله قالدرمق ایچون، خاتون آلمش کیمسه لر، یا که حاجتلینی سفاهت طریقچه اوتامیه، و یا که نکاحدن قصد ایلمش مقصودندن محروم قالمیه مجبور اولورلر.

اوشبو سببلر ایچون، شریعت اسلامییه، تعدد ازواج حقنده رخصت ویرمشدر. لکن بویله رخصت هر کیمه و هر وقتده اولمای، بلکه رعایه سی پک آغر اولان شرطلره باغلاشمشدر. الحاصل شریعت اسلامییه، ادب و دیانت جهتنچه تعدد زوجاتدن منع ایتدکی حالده، نظام جهتنچه، ضرورت ماده سی اولق شرطیله بر دن دورده قدر جمع ایتیه رخصت ایتمشدر. سیر گابلدن معلوم اولدیغنه کوره: کچن شریعتلرک اکثرنده خاتون آلق طوغروسنده معلوم بر صان اولمادیغی حالده، شریعت اسلامییه، بو چیکسز اولان تعددی دورده قدر کتمش؛ ناکاه آره لرنده عدالت ایدلماز خوفی اولورسه، او وقتده یالکڑ بر عدد ایله کفایه ایلهک ایله بیورمشدر.

عدالت، یرنده تعریف ایدلکنه کوره؛ بزم ظن ایتدکمز قدر ینکل بر شیء دکلدر. بناء علیه بویله بر اقتداره مالک اولمادیغی حالده، خاتون اوستنه خاتون آلمش کیمسه، خاتونلره ظلم ایلمش اولور. اڭ طوغریسی ده کوب خاتون آلدیغی تقدیر ده عدالت ایده آلماز خوفی اولمیان کیمسه، خوفی اولمادیغندن خوف ایتمه لیدر.

عدالت اوزرنده تربيه ايتمك اقتدارندن محروم كيمسه لرك، خاتون اوستنه خاتون آملقرندن، خاتونلرى و خاتونلرينك بالالرى، اوشنداق نسل و قبيله لرى آره سنده آچو، كينه، حسد، دعوى، خصومت، الفتسزلك، ناموسسزلق، بالا تربيه سنده اعتبارسزلق، كې فساد اخلاق شائع اولديغى تجربه ايله معلوم اولمشدر. بو شيلر، مدنيت اسلاميه و ملتتمزك كوندن كون توبان كېتمه سنه خدمت ايدن قوتلى سببلردندر. بناء عليه قىللى اثرلى كاتبلر؛ سوزلى لذتلى خطىبلر؛ بو طوغروده، اللردن كلدى قدر غيرت ايدرلر ايسه، ملت ايچون هيچ اونودلمازلىق خدمت ايلش اولورلر. تعدد زوجات حقنده سوز سويلنلدىكده، بعض بيوك عالملمرزدن: «شريعته بويله بيورر!» ديه ايشدر ايدم. فقط بو رساله يى يازديغم وقتده، كنديسى مجارلى ديه تقديم ايدن بر فاضل دوستم، صحبت ائناسنده، تركيچه اوله رق: «بزم اورپالور، حقيقى اسلاميت ايله هنوز آشنا اوله ميورلر، زيرا ظن ايدرلر كه اسلاميت تعدد زوجات ايله بيورر، حالبوكه بو فكر طوغرى دكلدر، چونكه اسلاميت بونكله بيورميور، يالكز مساعده ايدميور!» ديدى. «بيورر» ايله «مساعده ايدميور» آره سنده اولان فرق

غایت پیو کدره. سلطان الانبیاء افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک هم بر
وقته بر نیچه خاتونی اولدیغی معلومدر. لکن آنلرک کوب خاتون آلقلرینه
اولان سبیلر - بزم ظنمزه کوره - هر کسده تابلماز.

جناب رسالت پناه، شریعت حکمرینی اوز عمرنده تماما تبلیغ ایتییه مأمور
اولنمشیدی. حالبوکه بو حکمرک بعضیلری صرف خاتونلره عائد؛ هم ده
طوغریدن طوغرییه ایرلر حضورنده تعلیم ایلمک، حیانی موجب اوله چق
ایدی. او زمانده مطبعه لر اولنادیغندن کابلر نشر اولنماز، حتی که یازمه
نسخه لرده استعمال ایدلماز، بلکه تعلیم و تعلم یوز به یوز اولنور ایدی. خاتونلرک
کندی کرکلرینی تفصیلا تعلیم ایتک، هم ده، آنلر واسطه سیله حتی که امتک
باشقه کرکلرینی تبلیغ ایتک قولای اولدیغندن (چونکه آنلر هر وقت حضور
شریفلرنده اولنورلر ایدی) نکاحلرنده کوب خاتون اولنمهی، نشر شریعت
یولنده الوغ فائده کتورمشدر.

يوقسه بونڭ سېي معاذ الله نفسانيت دكلدر. بويله فكر ايتيه نه كي يول اولور
كه، حضرت عائشه رضى الله تعالى عنهان باشقه لرى جمله سى ثيبه لرى، هم
كوبلرى قارتلق درجه سنه يتدكلرنده تزوج اولنمشلرايدى.

بوندن باشقه «ام المؤمنين» اولق اصحاب كرام و عربلر آره سنده هر كيم
طرفندن غبطه ايدلنچك الوغ بر درجه اولوب، بوڭا نائل اوله چق ذات،
مسرتلره غرق اولور ايدى. «امهات المؤمنين» حضرتلرينڭ اكثرى فقط بويله
شرافتى حائز اولق ايچون نكاج ايدلنوب، بعضيلريله حتى خلوت ده اولمامشدر.
كندى سعادتلر ايچون و كامل ممون اوله رق ياشادقلرندن حتى جناب رسالتپناه
صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه بونلر آره سنده قسم ده واجب دكل ايدكى
مرويدر^۹. «امهات المؤمنين» لك اكثرى محاربه لرده و يا كه حبشه اولان
هجرتلرده ايرلرى ترك حيات ايتكله طول قالمش و عربلر آره سنده شريف
نسبلى اولمقله شهرت بولمش خاتونلر اولوب، بونلرڭ خاطرلرينى تطيب ايلهك و
حسرتلرينه تسليه ويرمك تيوشلى ايدى. بونلر قاشنده «ام المؤمنين» اولق قدر

۹ فتح القدیر لابن الهمام رحمه الله. ج ۲، ص ۵۱۹ و شرح بلوغ المرام ج ۲، ص ۱۳۱.

بیوک منصب و مرتبه‌لرینه لایق تسلیه هیچ اولنمادیغندن و اولنیه چغندن،
 مذکور منصبله مشرف اولمشلردر. حالبوکه اهل اسلام ضعیف و آز و قتلرنده،
 عربلرک معتبر، لکن اهل اسلامه خصم اولان قبیله‌لردن اولان خاتونلرک
 «امهات المؤمنین» زمره‌سنه کرمک سببندن اسلامه دوست بلکه مسلمان
 اولمشلردر. بونلردن آگلاشلدیغنه کوره نحر عالم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم
 حضرتلرینک خاتونلرینک بر نیچه عدد اولمه‌سی سیاسی سببلره مبنی ایدی. هر نه
 قدر مقصددن بر قدر چقدق ایسه ده، بو جمله‌لری یازمیه مجبور اولدق. زیرا
 تعدد زوجات خصوصنده سوز اولدیغنده، زوجات طاهرات باندن سویلمک
 هم عادت حکمنه کرمشدر. تعدد زوجه هر قوم و هر ملتده غیر مشروع
 صورته وارلغی انکار ایدلماز. فقط اسلام شریعتی، ضرورت سببندن، نظام
 جهتنجه بو حاله مساعده ایلمشدر. یعنی بالاسی اولماز، یا که خاتونی خسته و یا
 که سفاهته مبتلا اوله‌چق و بونک کبی ضرورتلر اولدیغنده، تعدد زوجه
 مشروعدر. فقط بویله بر ضرورت اولمازسه، و یا که عدالت اوزرنده معامله
 ایلمک حقنده خوف ایدرسه، بو تقدیرده بردن آرتق خاتون آلمیه قرآن شریفک

رخصتی وارمیدر؟! ... هر نه قدر بیوک بر اجتهاد اوزرنده بو مسئله‌ی اوزون
 وقت تفتیش ایتدک ایسه ده، بو سؤاله ویرله چک جوابی هنوز تحصیل ایده
 آلمادق. لکن اخلاق جهتنجه تعدد زوجات اسلام شریعتنده هم ممنوع
 ایدکنده شبهه یوقدر. زیرا بو شیء عائله ایچنده دائم نزاع و دعوی قالمیه؛
 جناب الله، ایر ایله خاتون آره‌سنه تعیین ایدن حقلرک ضائع اولمه‌سینه، آتا ایله
 بالالر و طوغمه قارنداشلر آره‌سنه محبتسزلیک دوشمیه سبب اولور، و بوندن ایسه
 عائله احوالی تمام بوزلور. بو یوزدن ملتمز باشنه کلیچک ضرر حسابسز در.

مقصد (۱۷)؛ آتا و آنا وظیفه‌سی

بیوک حقارک بیوک، آتا و آنا اوستونده اولان بالا حقیدره. بالا حق ایچون آتا و آتا و یا که بونلر یرنده اولان ولیلر، دنیا ده مسئول اولورلر، و آخرتده هم جناب الله جواب ویرلر. بناء علیه بو حقاری بیلک، و حاجت وقتنده کمال دقت اوزرنده اداء ایلک فرض اولسه کرک. اوگردلیان آت، نه آربه تارتایلیمدکی و نه صابان یورته آلمادیگی کی، تربیه ویرلیان بالاده، هیچ بر اشته یاراماز. انسان، تربیه ویرلور ایسه انسان اولوب، تربیه ویرلما دکی تقدیر ده وحشی حیوان دن توبان درجه ده بر جانوار اولور قالور. بالا، بالا وقتده هر توری تربیه‌یه قابل اولدیغندن، بو وقتی الوغ بر غنیمتدر. شو سبیدن تربیه‌سی حقنده مساهله ایلک شویله طورسون، بلکه کامل دقت اوزرنده اجتهاد ایلک تیوشدر. بالا، هیچ اورلق ساچلمش یر، یا که هیچ بر نقش یازلمش اولان آق کاغذ اولوب، نه کی اورلق ساچلنورسه شو کی ایکن ویرر و نه شی یازلنور ایسه آنی اوقولنور. بالا اگر ده گوزل تربیه ویرلور ایسه، ایزکی، دنیا و آخرتده مسعود اولور، هر بر اشلش یخشی اشلرندن، تربیه ایدوچیلر و حالنی

كوزادوچيلره گوزل الوشلر چقار. اگر ده بونك خلافيچه اوله رق، بوزوق تربيه
 و يرلور اولسه، يا كه حيوانلر مثالنده مهمل قالدولور ايسه، بيچاره بالاده هلاك
 اولور، گناهي ده و ليلا اوستنه كلور. بالا تربيه سي - تربيه علماسي سوزينه
 كوره - اڭ ياش چاغندن باشلانوب، ابتداء حسن و قبح (يخشي و يمان)
 شيلر بيلدرلور، خصوصا نظافت و پاكله عادت ايتدرلور، هراش و عادتلريني
 قاعديه قويلنور، عقللري ايرشدكچه طبيعي شيلره ذهنلريني تارتلنور مثلا بناءلر،
 سوللر، طاغ و طاشلر، چشمه و يلغه لر، كوك، ير، قوياش، آي، ييل، قار،
 بوران، يغمور كي شيلر حقنده قسقه قسقه اولسه ده معلومات بيان ايدلنور.
 بوندن صوگه قرآن شريف و حديث جليدن ينكل هم قسقه اولانلرينك
 معنالريني آڭلادلنور، بيوك عالملر و مشهور فيلسوفلر ك مقالهري سويلنلنور، و علم
 تاريخك خصوصا اسلام تاريخينك اڭ مهم ماده لرندن خبردار ايدلنور، عبرتي
 مشتمل اولان حكايتلر و تمثيللر سويلا ب، اوزلرندن محاكمه ايتدرلور. صوگه،
 لازم اولان اعتقادلري - خاص سلف و اصحاب كرام اعتقادي اولق شرطيله
 - آچيق آڭلادلنور، فرض، واجب، حرام كي اسلام حكملري بيلدرلور. دين،

انسانلارڭ خاقلارینی کوزلندرمیه، دنیا و آخرتلرندە بختلو اولملرینه کوچلی بر
 سبب اولدیغندن، وقتی کلدکی صوڭنده مساهلهسی جائز اولماز. دین اصولی
 آڭلادلنوب بیلدرلدکندن صوڭ، بالا، نه کبی مکتبه ویرلور ایسه ده ان شاء الله
 یولندن آداشماز. دین تربیهسی ویرلدکندە اڭ مهم شی بالالره ینکل آڭلاتمقدور.
 مثلاً آشامقده اولان رزقلمز، طوتاش آغوب طورمقده اولان صولر، هر تورلی
 حیوانلر و جملة انسانلر، جناب اللهڭ مخلوقلری ایدکنی، و آنڭ ده غایت
 قدرتلی، و مرحمتلی خالق ایدکینه توشندرمک، و بوندن صوڭلرینی دخی تدریجا
 اوڭرتمک لازم اولور. بالالرڭ ذهنلرینی قسوب غیرتلیرینی آزالتمقده اولان شی
 بیلدکلرینی اوقومق، هیچ آڭلامادقلرینی حفظ ایتمکدر. اگر ده بو طریق
 اوزرندە بالایه دین تربیهسی ویرلور ایسه، دیندن هیچ الوش آلهآلامادیغندن
 باشقه، دیندن محبتی - معاذ الله - صوونور. اوشبوندن ظاهر اولدیغنه کوره آتا
 و آنالرڭ، اڭ ابتداء اولهرق ایمان شرطلری دیه اخرینه قدر «کلمة طيبة»نی
 حفظ ایتدرمکلری و هفتیک شریفی ایجکلدوب اوقوتمقلری، تربیه اصولنه
 خلافدر. بالالره ویرلهچک تربیهنڭ اڭ کرکلووسی، آنلری گوزل عادتله

اوكرتمك و بو عادتلىر حقي اختيارسىز اشلېيه مجبور اوله چق كېي بر حاله
كتورمكدور.

گوزل عادتلىر: پاكلېك، اويقودن ايرته طورمق، هر عملې بر قاعديه بناء
ايلېك، تنې ممكن قدر خستهلك سېبلرندن حفظ ايتك، آت اوستونده
يوري بېلېك، صوده يوزه بېلېك يازولر كوركلام و درست يازمق، سوز
سويلدكده ادب ايله سويلېك، صحبت و مجلس ادبلىرى يرينه ككتورمك،
راست سوزلى اولمق، حب عمل، كېي فضيلتلىر در.

بالالرى كوزل تربيه ايتكده اڭ مهم اولان شرط، تربيه ايدوچى آتا و آنانڭ و يا
كه بونلر وظيفه سنى ايدن وليركڭ كندىلىر تربيه لى اولمقدور. اكر ده ويره چك
تربيه لر ايله كندىلىر خلقلا نمازلر ايسه، عمر وارنچه تربيه ايلېك صددنده
اولسونلر، بر فائده كورلماز. بالالرى، راستلق اوزرنده تربيه ايتك، آنلركڭ راست
سوزلى و هر اشلرنده طوغريلق اوزرنده اولمقلىرىنه؛ و يالان سوزلر ايله تربيه
ايلېك آنلركڭ يالانچى اولمقلىرىنه؛ و آنلره قهر دعاء ايتك بختسىز اولمقلىرىنه، تربيه
ايتكده اولان ايكي كيمسه نڭ بر يرينه خلاف روشحه تربيه ايدولرى، بالانڭ

آدملکدن چقوینه باعث اولور. بالارلڭ آنلری ایله کوزل ترکلیک ایتک، و آنی
 حرمتلو طومتق، بالالره علو طبیعت و معاشرت ادبلینی اوکرتمکدر. آنالرینه بویله
 معامله ایدلکنی کورمکده اولان بالالر، آنالرینی دخی آرتق سورلر، و کندیلری
 تأهل ایتدکنده بویله معامله ده اولنورلر. هدیه ویرمکده بالالرینه تیکز ویرمک،
 بالالره عدالت درسی؛ و بریه ویروده «صاق اول طوغمه که آیته!» دیمک آنلره
 حيله و خیانت اوکرتمکدر. بالاسی حضورنده چقمرمق، یوق شیلر ایچون اورمق،
 صووقتق، آنلری خلقسزلق، جبر و ظلمه اوکرتمکدر. بالارلڭ بوزوق سوزلرینه
 قارشو کولوب طورمق، و تیوشسز عمللرینی تحسین ایلمک، آنلری عارسزلکه،
 تربیه سز و بدبختلکه اوکرتمکدر. سبق اوقومقده اولان بالالره، بر کیمسه
 نظارتنده، کوزل اوینلر اویناتمق، ذهن آچلمه سنه سبب اولور. وقتی یتدکنده
 بالالری مکتبه ییارمک، حتی که یراق اورنلره ییارمک، آتا و آنا ایچون لازم
 اولان وظیفه لردندر. یاش بالالری یراق اورنلره ییارمک هر نه قدر کوچ
 کورلور ایسه ده، بو طوغروده هم صبر هم غیرت ایتمه لی. کوب کیمسه لر
 اولور که کوز نورلری اولان یاش بالالرینی، چیت کیمسه لر خدمتته تابشروب

قایتورلر ده حمد اولسون بر اورون بولدم، ديه شکر ايدرلر. ايمدی مکتب يولنه کوندرمش آتا و آنالر، بالالری ايچون صبر ايتمازلر اولسه، بيوک بر کفران نعمت ايتمش اولورلر. اير بالالره نسبتله قز بالالر تربيه سنه دقت ايلهک، آتا ايله آنانک اڭ شرفلی بورچلريدرو. بونلرک تربيه سي حقتنده صوڭ دولتير و اڭ عزيز و قتلری فدا ايتمکدن کيروتورمق، درست اولماز.

قز بالا، آز کونلر صوڭنده، چيت کيمسه تصرفنه کيدر، بر خانهي اداره ايتمک و بر عائله يه آنا اولمق وظيفه سي کنديسنه امانت ايدلور. اگر ده علوم اسلاميه دن خبری اولماز ايسه بالالرينه آداب اسلاميه يي نيچوک بيلدرر؟ اخلاق علمي نه يول ايله اوگردير؟! ... اير حقلريني بيلماز و يا که مذکور حقلری يرينه کتورمک لازم بر شئ ايدکندن خبری اولماز ايسه، بلکه تقصيرلک ايدر، و بونک سببندن عائله خراب اولور. خانه تدبير ايلهک يولندن معلوماتسز اولور ايسه، آشاميه ايچمه نيچوک حاضرلر؟ ... کيولميريني نه روشده کيوب تکار و يامار؟ ... بو دنيا نڭ حالنده ثبات اولماديغي ايچون خادم و خادمه لر اشلر ديه، بو شيلردن خبرسز و نصيبسز قالدرمىق، آتا و آنانک الوغ غفلتلردن اولور. زيرا بو

کون میلیونیر خاتونی اولان ذات یارین بر آقچهیه محتاج اولمہ سی ممکندر. اویله ده اولماسون، خادم و خادمه لردن اشلتمک ایچون دخی علمنه احتیاج وارد. عادتدن طش زینتلنوب اوراملره و تیوشسز اورنلره چقمقدن، بر اشسز تیک اوطورمقدن، جناب اللہک امر و نیپلری طوغروسنده مساهله ایتمکدن، قزلی تحذیر ایتمیه تیوشلیدر. زیرا عائله باشلغی اوله چق خاتون دین و اخلاق طوغروسنده اعتبارسز اولور ایسه، اداره سنده اولان عائله نک معاذ الله دینه وداع ایده چکندن کوب مانع قالماز. دیندن خبرسز و یا که آز خبرلی اولان بر عائله ایچنه دیانتلی، تقوی، حیالی بر خاتون کلوب کرر ایسه، بتون عائله یی کندیسنه اسیر ایدر و گویا وحی کتورمش فرشته کی بتون خانه اهلنی ارشاد ایده ییلور.

مقصد (۱۸)؛ اولندر مکه آتا و آنا وظیفه سی

ایرگه تابش رقی کلدکنده، قز بالایی، هر نه قدر مالسز و جاهسز اولور ایسه ده، دیانتلی، تقوا، گوزل تربیه آلمش کیمسه یه ویرمک ایچون سعی ایلمک؛ آتا و آنا وظیفه سیدر. جناب الله دن قورقوچی و خلقلردن حیا ایدوچی ذات، خاتوننی سور ایسه حرمت اوزرنده طوتار، اگر ده معاذ الله محبتی اولماز ایسه، جفایه صالماز.

مالنه یا که مرتبه سنه کوز صالوب، بوزوق اعتقادلی، دینده اعتبارسز، کیمسه لره قز ویرمک مناسب دکلدرد. دنیا مالی نه قدر کوب اولسه ده اولسون، و دنیا درجه سی نه قدر بیوک حساب ایدلسه ده ایدلسون، آخرت عالمنه نسبت ایدلدکنده، یوق حکمنده در. تابعون کرام آره سنده برنچی استاذ اولان ابو محمد سعید بن المسیب حضرتلری، کریمه محترمه لرینی، وقتک خلیفه سی اولان عبدالله بن مروان، ولیعهدی اولان اوغلی ولید ایچون صوردیغنده رد ایدوب، اصحابی زمره سنده اک فقیر اولان برینه ایکی یا اوچ

درهم مهر برابریه تزویج ایلمشیدی^۹. بالالری اولندردکده، آتا و آنا ایچون، بالالری جبر ایلمک جائز اولمادیگی کبی، تمام اختیارلریه صالوب، بر چیتدن سیرچی اولوب طورمق ده مناسب دکلدرد. زیرا تمام اختیارلریه ویرلسه، یاشلک ایسرکلکی و میلک هم کوچلی سلطان اولدیگی سببندن، احتمالکه یاگلشورلر، و یاگلش ایتدکلرندن ده غافل قالورلر. و بونک نتیجه سی اوله رق الوغ ندامتله اوغرارلر. حال بویله اوله چغندن، آتا و آنا اوزینک کامل سلطان اولدقارینی، بالالرینی تزویج ایتکده اختیارلی ایدکنی، اوغللریه و قزلریه سویلمک، و آنلرنک نیت ایتدکلری شیده اولان خوفلرنی بیان ایتک لازم کلور.

جبری صورته اولان نکاحده کوگلر بر برینه اوخشامادیغندن، معیشتلری زهرلی و اک طوغرسی ده جهنم عذابی درجه سنده مشکل اولق ممکندر. بالالرینک سعادتق مطلوب اولدیغنده کوچلب نکاح ایلمک روا اولماز. جبر ایله و یا که جبره پک یاقن اولان نکاحلرک کوب وقتنده سبی، ایرلر قارت و یا

۹ وفیات الاعیان، ج ۱، ص ۲۵۶ (مشهور خاتونلر) نام اثرده هم ذکر ایدلمشدر.

که بای، اولوب، قزلینی بای خاتونی ایتمکله مسعود یاشاتقی قصدی اولور. لکن سعادت دینلن شی هیچ وقتده مال ایله صاتون آلتماز. اوشبونک ایچون یاش قزلی، یاشلرنده مناسبت اولیان قارتلره، تربیه‌لی قزلی، تربیه‌سز بایلره ویرمک، سعادت امید ایدلنه‌چک تزویج اولمای، یالکز مال برابرینه وجود و سعادت صاتمقدرا! ... عقل و شریعت جهتنچه مرغوب اولان نکاح آتا آنا و اولنوجی بالالارک رضالقلری و خوشودلقلری اوزرنده اولان نکاحدر. اگر ده بالالار، اوزلرینک مبتدیلکلی و تجربه‌لی ده آزلغی سببندن، آتا و آنالر موافق کورمش رایله ممنونیتسزلیک اظهار ایدرلر ایسه، بو تقدیر ده اصولیله، کوگلرنده اولان شبهه‌لرینی دفع ایتمک و مرادلرینی هم میل ایتدرمک طوغروسنده غیرت ایلمک لازم اولور. هر نیچوک اولسه ده بالالری جبر اوزرنده تزویج ایتمک روا دکلدرد. زیرا مال دکلدرد که اختیارلرندن باشقه صاتلنوب کیتسونلر! ... بر برینه تربیه جهتنچه کفو، و بر برینی استمکده اولان یکت ایله قزک نکاحلرینه، یالکز فقیرلکی سبب کوستروب، رضالق ویرمیان آتا و آنالر، کندی وظیفه‌لرینی اداء ایتمش اولمازلر. چونکه اخلاق گوزل اولان

كىمىسە نىڭ قىيىنلىقى ھېچ غەيب دىگەن. مالىسىز كىمىسە، كىمىسەسىز مالدان خېرىلى
دىگەندىمۇ؟ ...

مقصد (۱۹)؛ بالا وظیفه سی

بو دنیاده اولان انسانلرک بر بری اوستونده فائده و ضرر جهتندن بر چوق
حقلى واردر. لکن بويله حقلىرک اڭ الوغلى بالا اوستونده اولان آتا و آنا
حقى ايدكى هيچ کيمه ياشرون اولماز. آتا و آنا، بالالرينک سعادتي ايچون تون
کون سعى ايدرلر، تربيه قيلورلر، آياغنى مکتب يولينه باصدرلر، هنر و صنعت
اوگرديرلر، بو طوغروده چيکمش اولان زحمتلرى، کوگلرنده تامر جايىش
شفقتلرى، قارارسز اولوب، يوزدن برينه اولسون مکافات ايلهک آز کيمسه لره
ميسر اولسه اولور. قارت و ضعيف دوشمش آتاسنى کوتاروب يورمکده،
آشادوب ايچرمکده اولان بر انصافلى ذات، سوز اوڭغايى کلوب: «اي محترم
آتام! سز لر صبي وقتنده بنى نه کبي تربيه ايتدکز ايسه، سز لرى بن هم سويله
تربيه ايتکده يم. ظن ايدر م که آتالق حقنى وفا ايتدم و سزک مشقتلرکزه مکافات
هم ايلدم!» ديمشيدى. بونک جوابنده آتاسى ده: «اي عزيز اوغلوم! سندن
جناب الله راضى اولسون! تربيه گدن بن راضيم، تشکر ايدر م. لکن بن، سنک
يگلک کونلرکي کوروب، راحتلنمک نيتيله، اوزون عمرلى و سلامت اولمقکي

امید ایدوب، تریه ایتدکم حالده، سن بلکه بنم دنیادن کوچوومی امید ایدوب،
 تریه ایلکده سن! زیر بنم استقبالمدن امید ایدلنهچک فائده یوقدر، ایدمی
 حال بویله اولدیغنده بنم تریه م ایلہ سنڭ تریهڭ نیچوک برابر اولہ بیلور!...»
 دیمشدر. بالا تریه سنده اولان مشقتلردن بر مقداری هم ده اڭ مشکل اولانی
 آنالر اوستنده ایدکنده شہہ یوقدر. حمل، طوغدرمق، ایزمک، و غیر بو کبی
 حاللر، حتی کہ شریعت حکمنہ کورہ اوستلرینہ لازم اولمیان خدمتلی، اوز
 یخشیلقلریلہ موینلرینہ یوکلاب ده، صبر و غیرت اوزرنده خدمت ایلہک،
 آنادن باشقہ هیچ کمڭ الندن کلہاز. بیچارہ آنا، کندیسی آچ اولدیغی حالده
 بالاسنی طویدرمیہ غیرت ایدر؛ اویقولامیہ فرصتی اولمادیغی حالده، بالاسنی
 اویقولاتمق ایچون اجتہاد ایلر؛ بالاسنڭ شادلغی ایلہ شادلانور، قایغوسیلہ
 قایغورر. بویله خدمتلی گویا آز ایمش ده اوستنہ ایرینڭ اوست باشنی،
 ایرینڭ قوناق و خادمترینی تریہ ایدر، پک کوبلری واردر کہ یاش بالاسنی
 آربہ ایلہ تارتوب، چاقروملر ایلہ مسافہ یرلرہ واروب کون اوزون اوراق اورر،
 و باشقہ قخدمتترینی اشلر.

بويله خاتونلره بريرينه اون رحمت ايتوب، كوڭلرينه تسليه ويرمك، اڭ آز بر
 مكافات اولديغي حالده؛ بعضيلري كورلور كه رحمت يرينه ايرلرندن تكدير،
 قائن آنالرندن آنبار طولوسي شلته ايشدرلر! ... بويله خاتونلره راحت كلهچك ير
 اوله قالسه انچق بالالري طرفندن اولور. اوشبونڭ ايچون كرک شادلق و كرک
 قايقو كونلري اولسون، آتا و انالري اونودمق دكل، بلكه هر وقت مال و تن
 ايله اعانت ايتك، يراق يرده اولدقلرنده زيارتلرينه وارمق، مكتوبلر ايله اولسه
 حاللرندن خبردار اولوب طورمق، خير دعالريني آوب، هر بر ايزگي عمللرنده
 ثوابي آنلره بغشلامق، اسلام شريعتي طرفندن بيورلمقه در. بالا كلهچك بر
 كونده، نه قدر بيوك بر ذات اولسه ده اولسون، اوشبو بورچلرندن هيچ وقت
 خلاص اولماز. آتا و آناسنڭ نصيحتلرينه كفران ايدن بالا، بالا دكل بلا در. بو
 كبي بالا و يا كه بو كبي بالا ايله هيچ بر انصاف صاحبي مبتلا اولماسون! ...
 بالالر، اگر ده آتا آنالرينه محبت اوزرنده و دائم خدمتلرنده اولورلر ايسه، كندی
 بالالرندن هم بويله اكراملري كوررلر. بونڭ خلافتجه اوله رق، آنلرڭ حرمتلرنده
 كيچيكل ايدرلرسه، بونڭ نيچه الوش زياده سيله اولان كيچيكل بالالرندن

کوررلر. بو ایسه دنیا یارادلان زماندن برو تجربه ایدلمش بر اشد. قز بالالر،
دخی آرتق خدمتدر و انواع مصرفدر، دقتلی تربیه لره محتاج اوله چغی شبهه سز
در. ایر بالالر کوب و قتده بالغ اولدقلری و ایرلر قطارینه کردکلری صوگنده برر
تورلی کسب و صنعت ایله، آتا و آنالرینی مشقتلردن بر آز اولسه ده خلاص
ایدرلر، لکن قز بالالر، یاشلری اوسدیکه آتا و آنانک نظارته محتاج اولمقدلر
در.

قزلر، بلاغته ایرشمک دگل حتی ایره کیتدکلری صوگنده ده آتا و آنانک
خاطرلردن چقمای، آتا آنالری همیشه بونلر ایچون قایغوده اولورلر. اوشبو
سبیدن قز بالالر، آتا و آنانک قدرینی دخی زیاده بیلورکه، و آنلرغه چیکسز
محبت ایدوب، حرمت کوستررکه تیوشلیدر. قز بالا، خواه قز اولسون، خواه
ایر اولسون، اوزینک طوغمه لرینه رعایه لی و آنلری طوغری یوله کوندرمک
حقنده اجتهادلی اولمیلیدر. اوشنداق آتا و آنایه اطاعت ایتمک و قارنداشلری
یقن کورمک طوغروسنده جمله دن آرتق غیرتلی اولمه سی لازمدر. قزلق عمرلر،
صاناولی کونلر اولوب، کوب وقت اوتماز، گویا هیچ اولمش کبی کیچار.

بو کون قورچاقلرینی کیندروب، یا که نمازلق چیکوب آناسی یاننده اوطورمقده اولان قز، یارین بر خانیه آتا اوله رق بالالرینک تزلوب طور دقلرینی کوره ییلور. آتا و آناه اطاعتلی، و آنلرک خیر دعالرینه نائل اولان بالالر، اوشبو کونده اوز بالالردن هم عزت و حرمت کوررلر. آتا و آناه اطاعتلی اولق، نه کبی شرفلی بر عمل ایدکنی اوشبو کونده تجربه ایدرلر.

آتا و آنا، بو دنیان ارتحال ایتدکلرنده، هر وقت آنلره خیر دعاء قلمق و انعام، احسان و باشقه یخشی عمللر ایله جانلرینی شادلاندرمق، بالالرک الوغ بورچلریدر، ماللری قلمش ایسه مصلحت اوزرنده و یا که قرآن بولدکنچه بولک تیوشلیدر.

بعض بالالر کورلور که: آتا و آنالری وفات اولدیغنده میراث بولک حقنده طوغمه و باشقه یاقنلری ایله دعوالاشوب، آره لرنده اولان قنداشلک باغلرینی اوزرلر، بر بری حقنده بوزوق سوز، یاور کمانلر قیلوب، حتی وحشی جانوارلر، بر برینه ایتمیان یرتمچقلری اجرا ایدرلر. و ماللرینک الوغ قسمنی دعوا ویکلرینه ووروب، کندیلری خصومتدن باشقه شیئ قزانمازلر. بو سبیدن آتا و آنالرینک

اسملری خوار اولوب، اوزلری ده بختسز بالالره مثال اولوب کوسترلور. ایمدی
 عائله نڭ شرافتی، آتا و آنانڭ حرمتی رعایه ایلهک نیتنده اولان کیمسه لر،
 انصاف یولندن چیتکه چتمازغه تیوشلیدر. انصافی کیمسه جاننی فدا ایدر
 لکن دنیاسی ایچون قارنداشندن کیسلماز و غیری کیمسه لری هم حرمتسز
 ایلهماز. آتا و آنا حضورنده کامل ادب اوزرنده اوطورمق، عادت طشنده
 چقروب سویلشمازسزلیک و کولمازسزلیک، نه کبی وقت اولسه ده اولسون،
 آتا و آناسندن باشقه کیمسه دن حاجتنی صورمازسزلیق، او باشلرینه یوقاری بنالره
 چقوب دنیایی تماشا ایدوب طورمازسزلیق، یمان قزلر ایله دوست اولمقدن
 صاقلانمق، قول آیاق یوز کبی اعضالرنی زیاده نظیف و کیوملرنی پاک،
 قولاق، برون، آغز و تشرلرنی هر وقت یومقلق و مسواک ایلهکلیک، بارمقلری
 برونغه قویوب اوینامازسزلیق، طرناققلرنی اوسدروب یورمک و بارماق
 شاردلدمقدن احتیاط ایلهک، هر کون ساچلری تارامق، تار و قسان کیوملر
 کیمکدن صاقلانمق، قز بالالر ایچون اڭ لازم شیلردر. ای حرمتلو بالالار!
 کله چک کونلرکزی بر فکر ایله کز! بو روشده یاش بالا صفتنده طورمق کوب

سورماز، آتا و آنالرکڙ سزڭ ايچون دائم پاره صرف ايلماز، بر وقت کلور،
کرکلرکڙی اوزکڙ تحصیل ايتيه مجبور اولورسکڙ، بلکه اوزکڙدن باشقه بر خاتون و
بر قاچ عدد بالالر تربيه سی اوستکڙه يوکلانور، اکر ده هنرکڙ و آنکله برابر
اجتهادکڙ هم يرنده اولسه، بو کونلرکڙی ینکل کیچره پیلورسز. معاذ الله اکر ده
هیچ هنرکڙ اولمازسه، بونکله برابر خلقکڙ ده بوزوق اولورسه وای بو قاره کونلره
وای! ...

مقصد (۲۰)؛ کوزل معاشرت

عائله‌نځ راحت، و بالارځ هم مسعود، اولمقلرینی استیان؛ و بو دنیا ده سورمش عمرده بر یخشی اسم قالدروب کیتمک قصدنده اولان ایر ایله خاتون ایچون، هر وقتده اتفاق اوزرنده طورمق، و اتفاق اوزرنده طورمق طوغروسنده جمله قوتی صرف ایلهک لازم اولور. ایر ایله خاتون، اتفاق ایله بر برینه اطاعت و حرمت اوزرنده طورلر ایسه، عائله‌یه تابع اولان خلق کرک حساب خارجنده کوب اولسونلر، جمله‌سی انصاف اوزرنده یاشارلر. بعض وقت اولور که آز بر شی ایچون آره ده خلاقل چقار. اگر ده وقتنده چاره‌سی کورلماز ایسه، بر اوچقوندن اوسوب قاباروب کیتمش اوت مثالنده، زورایوب کیدر. بویله بر اش اولدیغنده، وقتنده باصمای و فتنه‌یی طوقتامای، زورایتوب ییاردکلر یچون ایر ایله خاتون هر ایکسی عیلو اولورلر. اوشبو سبیدن، یکی آره ده آزغنه بر خلاقل علامتی کورله باشلار ایسه، بر دقیقه وقت کیچرمای؛ هر یکی طرف مصالحه یولنه کرمیلدر. یانغین وقتنده، هیچ شی قالمای یانوب کل اولقی ایر ایله خاتون آره‌سی توزوک اولدیغنده -

حسرت دکلدر. چونکه بویله قضالرك الملى، ایر ایله خاتون آره‌سنده اولان اتفاق و کوزل معاشرت راحتی ایله اونودلنور، لکن ایر ایله خاتون آره‌سنده اولان «اتفاق» یاغمدن، جناب الله حفظ ایلسون! زیرا بوگا چاره یوق کبیدر. ایر کیمسه، خاتوننه شفقتلی اولوب، خاتوننی خادمه دکل رفیقه حساب ایتسه؛ خاتون هم ایرینی اڭ مرحمتلی یالکڑ بر حامیسی اعتقاد ایدوب، آنڭ حقنی آیاق آستنه صالوب تابتماز ایه؛ اوشنداق ایکیسی بر آغزدن سویلرلر، بر قولاق ایله دکلازلر، برکه قایغورلر، برکه شادلانورلر ایه، البته بر برینه محبتلی قوتلنور، آره ده اولان اتفاق بناسی محکم اولور. یوقسه کورکام ترکلیک ایلهک حقنده کندیلمی سبیلرینه یاشمای و لازم اجتهادلری برینه کتورمای طوروب، تقدیره اوفکالمک و جمله عیلمی بر بری اوستنه تاشلاب طورمق آدچیلیک دکلدر.

عقللی ایر، خاتونلرك خاطرلی نازک و کوڭلری بیوق ایدکنی بیلوب، آنلری هر مشقتلردن حمایت ایدر؛ یوق بار عیلمینی ازماز؛ کورلمش عیلمدن ممکن قدر کورنی یومار؛ یالقاوتق و اشسزلیک کل بوزوقلقلرك آناسی اولدیغیچون،

خاتوننى اشسز طوماز؛ شریعت و عقل خلافنده اولمادیغی تقدیرده صورمش
شیلرینی ویرر، خبرلرده: «خاتونلر ایله یتیملر طوغروسنده جناب الله تعالی
ایدکڑا» و «سزک خیرلو اولانکڑ خاتونلری ایله قزلرینه خیرلو اولانکڑ در!» و
«مؤمنلرک کامل اولانی خاتونیه کوزل معامله دهاولانیدر» مضموننده توصیه‌لر
وارد اولمشدر.

تریبه‌لی خاتون، ایری طرفندن ویرلش شیلره قناعت ایدوب، زیاده‌سنی
استماز؛ ایری حضورنده پاک و نظیف قیافتده یورر؛ هر کرکنی و هر سرنی
ایرینه سویلر یاشرماز؛ و هر وقتده اطاعت و حرمت اوزرنده اولور؛ تریبه‌سز و
سوز یورتوچی خاتونلر؛ خانه‌لری دکل، شهرلری خراب ایتدکلریچون، خانه‌سنه
آنلری قبول ایتماز، و آنلر ایله هیچ مناسبتده اولماز. دنیا ده اک بیوک سعادت
کوزل معیشتدر. شونک ایچون بونی کسب ایلهک طوغروسنده مساهله ایتک
جائز اولماز. عباسی خلیفه‌لرک اک مشهورلردن اولان المتوکل علی الله بن
جعفره: «یر یوزنده سزدن بختلو کیمسه هیچ اولماز» دیدکلرنده، خلیفه: «خطأ

سویلیورسز؛ کوزل خانه‌سی، ایزکو خاتونی، یخشی معیشتی اولان کیمسه
بزلردن کوب درجه بختلو در» دیمشدر.

مقصد (۲۱)؛ عائله - دین - دنیا

عائله نڅ عائله صفتنه کرمه سی ایچون دین ایله دنیایه الوغ احتیاج واردر. اکر ده عائله پاراخوده تشبیه ایدلسه دین ایله دنیا، پاراخودک ایکی جانبنده اولان ایشکا کلرینه و اکر ده تیمور یول آربه سنه تشبیه ایدلسه ایکی جانبنده اولا کوپچکلرینه تشبیه ایدلنور. دین ایله دنیا دن معاذ الله هر ایکسی ویا که یالکڑ بریسی اولتماز ایسه آگٹا عائله دینلماز. آدم اوغلینگسعادتی دین ایله دنیایه مربوط اولوب، بونلری بر برندن آیورمق جائز دکل حتی ممکن اولماز. بدن، دنیا ده طورمقده غذا (آشامق و ایچمیه) یه محتاج اولدیغی کبی روح هم دینه محتاج اولور. دیدن باشقه روحک لذتی و راحتی اولماز. دنیا یارادلمش زمان دن برو، آدم اوغللرینک جمعیتلری و نه کبی طائفه اولسه لرده اولسون مدنیتلری، خواه درست خواه باطل، بر تورلی دینک تربیه سی سببندن اوله کلمشدر. دین، جناب الله وهاره حق طوغری یولمز، دنیا حسرتلرینی سوندرچک تسلیه مز، هر آغراق و ینکلک و قتلرده تایاناچق یرمز، آخرت قورقنچلرنده صغناچق یتکچیمز، اولدیغندن باشقه، بر اعتقاد و بر فکره جمع ایده چک برنجی سببدر.

شونڭ ايچون عائله هر وقتده بوڭا تمسك ايتيه مجبور و بورچلى اولور. دين ديمكدن مقصود، تون كون يا كه عمرڭ كوبسنى مسجدرده كيچورمك و يا كه فلان قدر بيڭلر ذكر ايتك، ديمك اولماي، بلكه قرآن شريف و احاديث كريمه لرده مذكور اولان اعتقادلر ايله عمللرده اولنق ديمكدن. اصحاب كرام و سلف صالحلر يولى ده بو در. اوشنداق عائلهڭ دنيا ده ياشامه سى ايچون، زراعت، تجارت، صناعت، كبي رزق سببلرندن هيچ اولميانده برر تورليسى لازم اولور. عائله، كندى قوت و طبيعته موافق كورلن كسبلردن قانغى سنى اختيار ايتسه ده ايتسون، طوغريلق اوزرنده اولمه سى، و كوزل اشلنلش اولمه سى، و آنڭ سببلى كلن فائده يى اقتصاد اوزرنده صرف ايتسى برنجى شرطدر.

اقتصاد، فائده سز يره آچقه صرف ايله مك ديمكدن. واقعا لزوم سز يره بايلىق توكمك، يا خفيف عقللى اولق، يا كه آچ كوزلى قوم سز اولق، و يا كه بايلىق شهرتنى ساچمك ايچون سرمايه سنى ضائع ايدن احق اولق، سببندن اولديغى ايچون عائله حقنده اصلا مناسب اولماز. آدم اوغلى كسب ايتك ايله

بېورلشدر. بعض اثرلرده: «مڭگو طوره چق گي دنياڭ ايچون، و يارين
 اوله چك كي آخرتڭ ايچون كسب ايله!» ديه وصيت صادر اولمشدر. بوندن
 اوستون كسب ايتك، اش اشله مك، آدم بالاسنڭ سلامتلكنه و كوڭلنڭ
 صافلغنه برنجي سببدر. واقعا يالقاو كيمسeler و سفاقت يرلرند طوقتاب
 طورمش بنده لر، كوب وقتده خسته لك ايله مبتلا و قسقه عمرلى اولورلر.
 كسب ايتكده اڭ مهم اولان شئ: جناب الله امرينه اطاعت ايتك، بالالره
 حلال نفقه ويرمك، فقيرلره معاونت و علم يولنه ياردم ايلهك، نيتيله اولمقدرد.
 كسب طوغروسنده عائله ايچنده نظام اولوب، هر كيمك معلوم بر اشي و هر
 اشك بر معين كيمسه سي اولمليدرد. بونگله برابر هر كيم اوزينه تعيين ايدلن اشد
 شادلق و غيرت اوزرنده دوام ايتيه تيوشليدرد.

مقصد (۲۲)؛ عائله و الفت

عائله، دین و دنیا سیله فوق العاده مقید اولمہ سی لازم اولدیغی کبی، ایچنده اولان افرادی آره سنده هم دوستلق و کامل درجه ده الفت اولمیه تیوشیلدر. افرادیڭ آره سنده الفت و محبت قالمادیغی صوڭنده بتون دنیایی قورقودوب طورمش اولان کوچلی دولتر، شهرتڭ برنجی درجه سنده اولان ملتر، منقرض اولملردر، ایمدی، بویله الوغ دولتر آیاقده طوره آلمادیغی حالده، آره لرنده الفت اولمادیغی صوڭنده عائله لر نیچوک آیاقده طورا بیلور؟ ... آره یه تمام بر ضدلق و محبتسزلیک اورناشوب، دشمنلق محکم اولدیغی صوڭنده الفتی کیرو قایتارمق مشکل اولدیغندن، الفتسزلیکه سبب اولع چق شیلری، ابتداسنه و کچکنه وقتنده ییارمک لازم اولور. ابتداسنده هر شئی ضعیف اولدیغندن اصولی ایله حرکت ایدوب، آڭا غالب اولمق ایسه، قصدنده اولان کیمسه لر ایچون آغر دکدر. دنیا ده بعضی کیمسه لر کورلور که، اگر ده کندیسنه غسل واجب اولور ایسه، بیوک طاغ کوتروب طورمقده اولمش کبی اوستنده بر یوک وارلغنی ظن ایدر، و غسل ایتماکسزن هیچ بر راحت اوله آلماز. و بعشیلر

اولور که نماز وقتی کلدکندن صوڭ، بر اشنده لذت قالماز، نمازنی اوقوب تمام
 ایتادکی حالده هیچ عمله کوڭلی یورماز و الی اشلماز. هیچ شبهه یوقدر که بو
 شیلر کوزل تربیه اثریدر. اگر ده اش باشنده اولان کیمسه لر، فرصت
 کچمازدن مقدم، باشقه شیلر حقنده لازم تربیه یی ویرر اولسه لرایدی، جمله شی
 بو قبیلدن اوله بیلور ایدی. مثلاً الفتی سودروب، غیبت و نمینتی، یالان و
 خیانتی، یالقاولق و سفاهتی، دشمن طومغه عادتلدروب تربیه اولنورسه آنلردن
 نفرت ایدرلر، و واقع اولندیغنده غسل واجب اولدیغی زمان کبی تمام بر
 راحتسز حاله دوشارلر ایدی. الفت و محبت سبیلرینه یاشمق جمله دن مقدم،
 عائله ده رکن اولانلره لازم اولور، اگر ده آنلر بو توغریده اعتبارلی اولورلر
 ایسه، البته باشقه لر آنلره تابع اولورلر. انصافی اولان خاتون، ایرینل آتا و آناسنه،
 باشقه یاقن قارنداشلرینه، خصوصاً بالالرینه، کیلونلرینه، هر وقت محبت
 اوزرنده اولور و رعایه ایله معامله قیلور. ایر یاقنلرینه حرمت ایله اولمق، ایر ایله
 کوزل معیشت ایلمه نڭ کوتلی سببی و برنجی دلیلی اولور. ایری یاقنلرینه محبت
 اوزرنده اولان خاتون اوزی و بارچه یاقنلریله ایرندن حرمت کورر. بعض

خاتونلر کورلور که جزئی سبیلری بهانه ایدوب، قزلیله یکاولری آره سنی؛
 اوغلرلیله یکولورنلری آره سنی صووندرلر. بو شیئ غایت تسفی حاللدند. زیر
 بونلرک وظیفه لری، بوزلمش آره لری توزتمک اولدیغی حالده؛ توزوک آره لری
 بوزارلر بلکه عائله نك بدبختلکه اوچرامقنه، حتی صبی بالالرک یتیم کی غریب
 بر حالده قالملرینه سبب اولسه لر، نه قدر کوزیاشرلی توکدرمیه باعث اولورلر.
 بو ایسه آچق بر ظلم و عفو ایدلنه چک دکل خیانتدر. دنیا ده عزت و نفسنه
 آلدانوب، باشقه لره ظلم ایدن ذاتلر، قیامت کوننده قورقنچلی بر اورنده حساب
 ویرچکلرینی فکر ایتمه لیلر در.

مقصد (۲۳)؛ خادملىر، بالا قاراوچىلىر، كورشىلىر، دوستلىر و

زىيارت

خادملىر، كندى خدمتلىرىلە مشغول اولمىق وظيفەلەردن اولور، لىكن قصورلىق ايتىدكلىرىندە آنلىرى خوارلامىيە، آنلىرى سوكىيە و صوقىيە، عائله ده اولان كىمىسەنىڭ حقى، نه شرعا و نه عقلا يوقدۇر. بلىكە كوزل خلقىلى كىمىسەلىر، خادملىرىنە شىفقت ازورندە اولورلىر، كندىلىرى آنلىر كىيى كىمىسەلىر خدمتلىلە مبتلا اولمادىقلىرىنى فكلرب شكر ايدىرلىر. و خادملىرىنىڭ قصورلىقلىرىنى عفو ايلرلىر. و هر وقت آنلىر حضورندە وقارلىرىنى حفظ ايدىرلىر. خادملىر ايله اوينامىق، كولمىك، آنلىر ايله تعزىر ايلمىك وقارە منافى اولدىغى ايچون اصلا مناسب دىكلدۇر. خانه ده اولان سرلىر، خبرلىر، چىتىلرە خادم و خادملىر واسطەسىلە نشر اولنور. خانه و عائله سرلىرىنى بىلمىك استىيان آد آنلىرى قوللانور. اويله ايسە خادملىر، عائله ده اولان سر صندىقلىرىنىڭ آچىقچىلىرىدۇر. اوشبو سببىدن عائله ده اولان ياشرون حاللىر، چىتىلردن زىيادە، خادم و خادملىردن ياشرلىمە تىوشلىدىر. بالا قاراوچىلىر، بالا تىرىيەسى طوغروسندە اڭ مەم بر اشدۇر. بر قورچانغى حيوان

کلوب کردکنده، آز زمان ایچنده بتون کتو قورچانغی اولدیغی کبی، بوزوق
 بالا قاراوچی سببندن عائله ایچنده اولان جمله بالالر بوزقلق اوگرنورلر. بالالر،
 یالان سویلمک، غیبت، ثمنت، ریا، نفاق، کبر، خیانت، الحاصل جمله
 بوزوق عادتلری، اوزلرینی تربیه ایدوچیدن تمام کوچروب آلورلر. شونک ایچون
 عائله لر بو طوغروده احتیاط اوزرنده اولمیدر. عصرمزده اولان ادیلردن بری:
 «بزلری قاراوچیلر کیملر ایدکنی خاطر مزه کتردکنزده، وحشی حیوانه اورلوب
 اورمانلره قاچمادیغمز، و انسانلر کبی یتشه رک، انسان اولوب یوردکزه تعجب
 ایتکدن نفسمزی هیچ منع ایده آلمیورز» دیپور. واقعا بالا قاراوچیلرک، یاش
 بالالر ذهنلرینه صالمش یوز تورلی یالان خبرلی، و یوز تورلی اوهام و
 خیالاتلری، بالالری دکل اڭ بیوک و عقلی آدملری بوزمیه کفایت ایده چکدر.
 کورشیلر حق، شریعت قاشنده برنچی درجه ده توصیه ایدلمش حقلردن ایدکی
 هر کیمه معلومدر. اوشبونک ایچون کورشییه حرمت کوسترمک، خسته
 اولدیغنده حالنی صومرق، هر بر حسرتلرنده اورتاق اولق، حاجتی اولدیغنده
 یاردم ویرمک، محرملرندن کوز یومق، مال و عرضنه ال اوزاتمقندن صاقلانمق،

عائله چه الوغ بورچدر. کورشی حق، يالکڑ، اذیت ویرمازسزلیک اولمای، بلکه آنک اذیتلرینی تحمل ایدوب و بونکله ده قالمای، همیشه گوزل معامله ده اولنقله ایفا اولنور. اوشبونک ایچون خانه صالماز و یورت آمازدان مقدم کورشیلرینی بیلیمک و حاللرینی آکلامق لازم اولور. کورشیلرک حقلری الوغ اولوب، آنلری اداء ایلمک طوغروسنده جناب رسالتپناه افندمز صلی الله علیه وسلم طرفندن صادر اولمش امر و نصیحتلر حدیث ککابلرنده یازلمشدر که عائله ده اولان کیمسه لر ایچون بعض برلرینی اولسون ایشدوب عمل ایلمک تیوشدر. انسان حالنی ترجبه ایده چک شئ دوستلردر. بر کیمسه احوالی ایله بیلش اولمق استیان آدم، اڭ الک آنک دوستلرینی اوگرنور، و آنلردن اولچاب، بونک حالنی هم گوزل بیلور. بو سبب ایچون دوست انتخاب ایدلدکده، دیندار، تقوی، اصل نسبی، طوغری فکری، ادبی، گوزل خلقی ذاتلری، ازیلمک، و اگر ده تابنورلر ایسه آخرته برکه اولمق، سوزیله اولدن باشقه شیلرله آیورلمق تیوشلیدر. دوست دیمک، قایغو و شادلقلرنی اورتاقلاشوچی، حاجت و آغراق وقتلرنده کیگاشچی، هر وقته عهد و ذمه لره رعایه اوزرنده اولوچی، دیمکردر.

بویله اولمیان کیمسه لرک دوستلق اظهار ایتکلرینه آدائلق و ویرمش عهدلرینه
اعتماد ایلهک جائز اولماز. دوستلری تجربه ایلهک وقت، راحت کونلرده
دکل، بلکه مشقت ساعترلرده در. قارنداش، دوست و پیلشلره زیارت ایتک
وقت هریرک و هر زمانک اوزینه مخصوص اولان عادتلرینه تابع اولور. زیارت
وقتلرنده افراط اولماز شرطیله، احوال صورمق و سلامتک بیلک ادب
اولور. لکن کرلی کیوملر و نظیف دکل بر قیافته زیارت ایلهک عیب
اولدیغی کی، زیارت ایدوچیلری استقبال ایلهک هم مناسب دکلد.ر.
مجلسلرده اگر ده ادبیات و یا که اخلاق و عمومی احتیاج حقنده بحثلر
ایدلسه، کویرک خلق ایچون فائده لی اولور. ناکاه بر برینک کیومنه باقب
اوطورمق، (بویله مجلسلر، کوب وقتنده خاتونلره خاص اولسه کرک) و
فلانک خاتوننی عییل سویلکدن عبارت اولورسه، بویله مجلسلردن هیچ کیم
ایچون فائده کورلماز، مجلسلرده چیچقلر شاولوی قیلندن هر کیم سویلکده
اولدق لرینی کورر اولسه کز، یلوکز که بونده جمع اولنان کیمسه لر عواملر در.
خواصلر مجلسی ایسه بویله اولماز، بلکه آنلر جمع اولدیغی یرلرده برینک

سويله دکنی قالانلری دگلار، دگللاوچیلر ایچون بری گوزل شیلر سویلر. جناب
الله جمله مزه کنیدیسی رضا اوله چق اعتقاد ایله مشرف اولیه و ایزگی عمللر
قیلیه، گوزل وعظملری دگللاب یرینه کتورمیه یاردم ویرسون! سعادت صاحبی
اولان کیمسه غیر ذاتلردن عبرت آلور و اوزنک عیبلرینی تفتیش ایدر،
سلامتک هم بونده در.

«صوڭ»